

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ İKTİSAT FAKÜLTESİ
MEZUNLARI CEMİYETİ
AYLIK YAYIN ORGANI

İKTİSAT DERGİSİ

OCAK 1975

SAYI 127

CİLT : 22

500 KURUŞ

SIFAS
SENTETİK İPLİK FABRİKALARI A.Ş.

POLYESTER **NAYLON 6**

ŞİRKET MERKEZİ : Sanayi Bölgesi; BURSA
Tel: 18500-18504 Büro Ata-
türk Cad. Ticaret Bankası
İş Hanı Kat 1, Tel: 14489

**İSTANBUL BÜROSU : Manifaturacılar Çarşı-
sı No. 3501 — 3502,
Atatürk Bulvarı,
Unkapanı, İstanbul**
Tel . 22 35 73, 27 72 53

Dikkat !

Daha evvel başka yerde basılan yazılara ücret ödenmez. Yazılarda ki fikirler yazarlara aittir. Cemiyeti ve dergiyi so-
rumlu kılmaz gönderilen yazılar basılsın veya basılmasın iade
edilmez.

Reklâm Tarifesi

Ön kapak içi	1250.— TL.
İç sahife	1000.— TL.
Arka kapak içi	1250.— TL.
Arka kapak	1500.— TL.

İKTİSAT DERGİSİ

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ İKTİSAT FAKÜLTESİ
MEZUNLARI CEMİYETİ YAYIN ORGANIDIR

İktisaden zayıf bir millet fakrû sefaletten kurtulmaz; Kuvvetli bir medeniyete, refah ve saadete kavuşamaz; İçtimai ve Siyasî felâketlerden yakasını kurtaramaz.

K. ATATÜRK

CİLT : XXI

OCAK : 1975

SAYI : 127

Fiatı : 5 T.L.

Yıllık : 60 - 6 Aylık : 30 TL.

Cemiyet Adına Sahibi ve Yazı İşleri Müdürü

Nihat BATUR

Genel Yayın Müdürü : Dr. Metin ÇAĞLAR

İdare Yeri : Tünel Galip Dede Cad. No. 48/1

Telefon : 44 04 36 - 49 89 03 - 44 48 63

P. K. 599 Karaköy/İst.

Basıldığı yer : YENİLİK BASİMEVİ

İÇİNDEKİLER

2. Derginin Sesi ***
3. Gelişen Ülkelerde Sendikacılık Prof. Dr. Nusret EKİN
9. Ord. Prof. Dr. Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu Süleyman ARISOY
16. Paul A. Samuelson ile bir görüşme Turgay BERKER
22. İhracat kırmızı ışık yakıyor Turgut KAYAKAN
27. Enflasyon ve Durgunluk Ahmet ÖZPINAR
32. Enflasyon herkesi etkiler Çev : Celâdet MORALIGİL
38. ABD. Tüketicinin korunması Çev : Dündar MURATOĞLU

Derginin Sesi..

Sevgili Okurlar,

1970 devalüasyonundan sonra ülkemizin ekonomik bünyesinde hızla gelişen bir fiat yükselmesi var. Bu yükseliş her geçen gün şiddetini biraz daha arttırırken ekonomi dar boğazlara giriyor. Bilhassa dar gelirliileri etkileyen bu fiat yükselişleri ve dar boğazların ekonomik kalkınmayı çıkmaza sokuşunun nedenlerini araştırmak, çarelerini bulmak biz iktisatçılara düşüyor.

Bu gün ekonomi hayatımızı etkileyen başlıca sorunları şöyle hülasa ederek sıralayabiliriz :

1 — Fiat istikrarının sağlanması. 2 — Tasarruf açığının kapatılması. 3 — İşsizlik sorununa (dahil ve hariçte) çare aranması. 4 — Dış ticaret ve ödemeler dengesinin iyileştirilmesi. 5 — Kalkınmanın sağlam finansman kaynaklarına dayandırılması ve kamu yönetiminin düzene ve sihhate kavuşturulması. 6 — Taban fiatlarının ve asgari ücretin mal ve hizmet üretimini arttırıcı kısacası talebi karşılayacak bir arz yaratacak, etken rol oynayıcı, rasyonel bir şekilde yeniden ayarlanması.

Tek yönlü alınacak kararlarla ekonomiyi tersine etkileyici bir enjeksiyon yapıldığı bu güne kadar yaşanan ve uygulanan örneklerde görüldü. Ülkemiz, önümüzde ki günlerde Libya ve İranla gerek direk işçi gerekse mal ve hizmet ihracı olarak ilişkiler kurmak üzere.. Bir yandan bu anlaşmalarla ekonomik istikrarın sağlanacağı düşüncesiyle imkânlarımızı düşünmeden anlaşmaları geniş tutarsak, ülkemizi daha zor ortama itebiliriz.

Dergimizin bu sayfelerinde daha önce de önerdiğimiz gibi artık toplu iktisadi kararlar alınabilmesi için bir İktisat Şura'sının toplanması zamanı geldi, hatta geçiyor bile. İktisat Şurası'nın daha geniş kapsamlı tutularak hızla sanayileşmeye dönüşmemiz göz önünde bulundurularak İktisat ve Sanayi Şurası şeklinde toplanması daha yerinde kanısındayız.

Bütün arzumuz ülkemizi yüceltmek, refah içinde bulundurmaktır. Bu önerilerimizi gerçekleştirme hususunda bizim gibi kuruluşlar kendi yönlerinden yılda bir kaç kere toplantılar düzenliyor, görüşlerini yansıtıyorlar. Ancak, bütün bu çabalar mevzi kalıyor ve kalmaya da mahkumdur.

Önerdiğimiz anlamda yapılacak bir İktisat ve Sanayi Şurasının bütün çalışmalarında biz iktisatçılardan yararlanmak istendiğinde bu göreve bütün gücümüz hiç bir karşılık beklemeden hazırız.

Sevgi ve Saygılarımızla,
İKTİSAT DERGİSİ

Gelişen Ülkelerde Sendikacılık

Prof. Dr. Nusret EKİN

Koloni hareketinin sona ermesiyle, yeni toplumlar iki yönlü görev ve sorumluluklarla başbaşa kalmışlar, bir yandan yeni bir siyasi yönetim şekli kurarken, diğer yandan ekonominin hızlandırılması hedefini gütmüşlerdir. Böylece toplumun bütün gruplarında zorlanmalar ortaya çıkmış ve tabiatıyla sendikalar da kendilerini bu yeni şartların içinde bulmuşlardır.

Günümüzde gelişme halindeki ülkelerin karşılaştıkları en önemli sorun, bir yandan ücret koşullarını ve yaşama seviyesinin yükseltilmesi, işsizliğin azaltılması, eğitimin geliştirilmesi yanında, kapital teşekkülü ile tasarruf — yatırım ilişkilerinin iyi düzenlenmesi yoluyla endüstrileşmenin, daha geniş bir deyişle ekonomik gelişmenin hızlandırılmasıdır. Bu noktada gelişme halindeki ülkeler zaman, zaman gelişme stratejisinde ekonomik ve

sosyal gelişme hedeflerine ağırlık verilmesi sorunları ile karşılaşmakta, birçok hallerde ise bu hedefler birbirleriyle çelişki haline dahi düşebilmektedir. Siyasî demokrasilerin uygulandığı gelişme halindeki ülkelerde, siyasî baskılardan doğan sosyal gelişme arzuları, tasarruf potansiyeli üzerinde de önemli etkiler yapabilmektedir.

Bu eğilimlerin zamanla kuvvetlenmesi bir yandan prodüktiviteye, diğer yandan kapital — yoğun tek-

nolojilere olan hevesi artırmak suretiyle, sosyal yönden olumsuz sonuçlar da doğurabilmektedir. Böylece gelişmede ekonomik ve sosyal gelişmede dengesizlikleri ile karşılaşmakta, gelişme kendi içinde daha çok sayıda ve stratejik önemi olan, hatta birçok hallerde birbirleriyle gelişen çok yönlü hedefleri aynı zamanda çözmek durumundakalmaktadır. Tabiriyle böyle bir dağınıklık içinde menfaat gruplarını belli hedeflere yöneltmek inandırıcı ve kendi arzuları ile çevirmek, böylece menfaat gruplarını belirli fedakârlıklara dayanan, belirli hedefler etrafında toplamak mümkün olmaktadır. Gelişen ülkelerin önemli bir kısmında genellikle toplu pazarlıkların hükûmetle yapılması da, gelişmenin kendi mantığını çoğu zamanlar siyasî tercihlere terk etmesine yol açmaktadır. Şüphesiz işveren kuruluşları da sosyal fedakârlıklar bahasına elde edilmiş tasarruf kaynaklarının yatırımlara yönelmesini teşvik etmedikleri sürece, benzer nitelikte bir fonksiyon görmekten öteye gidememiş olacaktırlar.

Gerçekten bu grup ülkelerden bir çoğunda hükûmetler en büyük işvereni teşkil etmektedir. Hükûmetler ise çok hallerde plânlama organizasyonları yoluyla gelişme için en uygun ücret ve istihdam politikalarını tesbite çalışmaktadırlar.

Bu şartlar altında, işçi ve işveren sendikaları yönünden kendi üyeleri için daha müsait koşulları temini büyük ölçüde, işçi — işveren ilişkileri ve toplu iş sözleşmesi sistemi yerine birçok hallerde «siyasî» münasebetler kurabilmeyoluyla gerçekleştirebilecektir.

Bilindiği gibi gelişen ülkelerde plânlamacıların karşılaştıkları en önemli sorun adetâ gelişme ile eş anlama gelen kapital birikimidir. Bu ülkelerde meslekî kuruluşların çoğu, üyelerinin ekonomik menfaatlerini gerçekleştirmek için, kapital birikiminin sağlanması ve bu yolda fedakârlık yapılması gereğine dayanan plân modellerine zıt yönde işleyen bir davranış ve eğilimin içinde bulunmaktadırlar. Bunun sonucu olarak Prof. Kassalow'un görüşüne göre, «gelişme halindeki bir ülke bağımsızlığını elde ettikten sonra, bu ülkede kurulu sendikalar genellikle kendilerini, değişen yeni şartlar altında kendilerine cephe almış, bir ekonomik çevre içinde bulacaklardır.»

Nitekim Hindistan plânlamasında uzun yıllar plânlama uzmanı olarak çalışmış Asoka Mehta'ya göre, «tüketim — eğilimli sendikalar, gelişmiş Batı dünyası için iyi fonksiyon gören, uygun kuruluşlardır. Fakat gelişme halindeki ülkelerde en başta gelen problem ekonomik gelişmenin sağlanmasıdır. Bu se-

beplerden dolayı, sendikalar yönünden en önemli sorun halihazır ücret artışlarını ve diğer ekonomik talepleri, ülkenin gelişmesi ile uyumlu ve ilişkili olabilecek birhale sokmaktır.» Bu görüşe göre, sendikalar emek prodüktivisinde artış sağlayacak tedbirleri teşvik etmeli, aynı zamanda üyelerini meslekî ve teknik eğitime tâbi tutmalıdır. «Böyle bir sendika davranışının ekonomik sonuçları iki şekilde ortaya çıkacak, bir yandan tüketim hudutlandırılmış olurken, diğer yandan üretiminin arzu edilen seviyeye kadar yükseltilebilmesi gerçekleştirilebilecektir.»

Şüphesiz bu sempatik olmıyan ve aşırı fedakârlıklar talep eden gelişme tablosunun, kalkınan ülkelerde ne derece geçerli olabileceği noktası üzerinde durmak icap eder. Böylece gelişmenin daha hızlı kalkınmanın, hemen daima her grubun kaflanması gerekli bir fedakârlıklar sistemi olduğu vakıası ile karşılaşılmaktadır. Yakın yıllarda, özellikle gelişme iktisatçılarının, Birleşmiş Milletlerin, Uluslararası Çalışma Örgütünün yaptığı tavsiyelere göre ise, gelişme süreci üzerinde bilhassa dolaysız şekilde etkili olan işçilerin ekonomik ve sosyal şartlarını değiştirecek şekildebeşer kaynaklarının geliştirilmesinin konut sağlık ve eğitim koşullarına v.s. beşerî faktörlere ya-

pılacak sosyal yatırımlarının olacağı anlaşılmaktadır. Aslında günümüzün şartları içinde XIX. asır modelî İngiliz işçi sınıfının çalışma düzenini gelişen ülkelerde artık bir daha tekrar etmeye imkân mevcut değildir. O devir işçilerinin çalıştığı makinalar «günümüzde artık müzelere kaldırıldığı» gibi, benzer istihdam şartlarının uygulaması da tamamen geçerliliğini kaybetmiş bulunmaktadır.

Gelişen ülkelerde sendikacılık hareketinin şekillenmesinde politik ve ekonomik kuvvetler yanında, dinî faktörleri, kabile, kast ve toplum ilişkilerini, hattâ bazı hallerde iklim ve nüfus faktörlerini de dikkate almağa gerek vardır. Aslında Batı'daki sendikacılığın doğuş şartlarından farklı olarak, gelişen ülkelerden bir çoğunda siyasî ve ekonomik modernleşme yanına bir arada gerçekleşmektedir. Koloni hareketinin sona ermesiyle, yeni toplumlar iki yönlü görev ve sorumluluklarla başbaşa kalmışlar, bir yandan yeni bir siyasî yönetim şekli kurarken, diğer yandan ekonominin hızlandırılması hedefini gütmüşlerdir. Böylece toplumun bütün gruplarında zorlanmalar ortaya çıkmış ve tabiatıyla sendikalar da kendilerini bu yeni şartların içinde bulmuşlardır.

Bağımsızlıktan önce, gelişen

Ülkelerin bir çoğunda sendikacılar, kolonoyiel kuvvetlere karşı millî bağımsızlık mücadelesinin yürütülmesine katılmışlardır. Böylece resmî veya resmî olmıyan şekilde sendikalarla partiler arasında birlikte çalışmadan doğan bir işbirliği ortaya çıkmıştır. Sendikacılık hareketlerinin teorik esaslarından da bilindiği gibi, işçilerin medenî haklarını elde etmelerinde gecikmeler olduğu zaman, işçi hareketleri kaçınılmaz şekilde politik bir nitelik kazanmaktadır. Yeni bağımsızlıklarına kavuşan kolonilerde bütün bu şartların mevcut bulunduğu açıktır. Ayrıca koloni idaresine karşı mücadele de, bu ülkelerin çoğunda, sendika hareketlerinin politik bir nitelik kazanmasında rol oynamıştır. Böylece gelişen ülkelerde siyasi baskılar o derece şiddet kazanmıştır ki, bazı hallerde sendikaların ilk teşekkülü inisiyatifini, mahallî veya millî politik liderler üzerlerine almışlardır.

Diğer yandan bilindiği gibi Batıda sendikaların ilk kuruluş yıllarında sendikacılık hareketini başlatanlar ve yürütücüler hemen daima vasıflı sanaatkârlar ve küçük sanat ustaları olmuş ve bunlar adetâ sendikacılık hareketinin tabii liderleri haline gelmişlerdir. Halbuki meşelâ Afrika kıtasında, bu tip vasıflı işler koloni idareleri

altında Beyaz Avrupalılar tarafından yürütüldüğü için, bağımsızlığın elde edilmesinden sonra, sendikacılık hareketlerini başlatacak veya yürütecek yerli kaynaklar mevcut bulunamamıştır. Bu yüzden sendika hareketlerindeki ilk gayretler, birçok hallerde dışardan gelecek yardımlara özellikle beyaz-yakalı işçilerin teşvik ve telkinlerine, hattâ yönetimlerine muhtaç duruma girmiştir.

Asya lkelerinin bir çoğunda ise, modern endüstri organizasyonları kısa devrede süratle kurulmuş, fakat ekonominin tamamını etkisi altına alamadığı için eski tarzdaki geleneksel zanaat hayatı ve küçük sanayi endüstri vetiresinden tasfiye edilmemiştir. Böyle bir durumun sonucu olarak Hindistan rneğinde olduğu gibi, endüstri işçileri, köylerinde kalmayı tercih eden, zanaatkârlardan ve küçük sanat ustalarından devşirilememiştir. Sendika hareketlerinin teşkilât'anmasında ve yürütülmesinde çok az sayıda zanaatkâra rastlanmıştır. Japonya için yapılan araştırmalar da benzer sonuçlar vermiş, zanaatkâr işçilerin ve küçük sanat ustalarının Japonya'da modern endüstri ekonomisi dışında kaldığı teşbit edilmiştir. Zanaatkârlar endüstrileşme vetiresi içinde küçük işveren olmakta devam etmişler, lonca düzenine ben-

ziyen kuruluşlarını muhafaza etmişlerdir.

Ayrıca bu ülkede zanatkârlar «modernleşmeye geçişi fevkalâde güç bulmuşlar» ve genel olarak «kendilerinin modern endüstri işgücünün bir parçası olarak vasıflandırılmalarını ve bunun sonucu olarak da işçi hareketlerine katılmayı red etmişlerdir.»

Ayrıca sendikaların bu zayıflığı, onların hükûmetlere daha çok dayanmalarına ve siyasî kuvvetleri daha fazla kullanmalarına adeta onları teşvik etmiştir. Bu şartlar altında, hattâ bazı hallerde, işverene karşı dolaysız bir hareketle kazanılacak haklar yerine, hükûmetin arabuluculuğu ile elde edilecek yeni menfaatler daha fazla tercih edilmeğe başlanmıştır. Fakat sebepler ne olursa olsun, gelişme ekonomistlerinden bazılarının görüşüne göre, kalkınan ülkelerde sendikaların siyasî karakteri çok kuvvetli bulunmakta, hattâ zamanın geçişi ile bu özellik daha köklü bir hale girmektedir. Birçok hallerde siyasî liderler, politik yönden daha kolaylıkla etki yapılabileceğini düşünerek «meslek sendikaları» yerine, lokal, bölge ve millî sendikaların kurulmasına daha fazla önem vermektedirler. Bazı ülkelerde ise, sendika hareketlerine hizmet etmiş şahıslar, bağımsızlığın elde edilme-

sinden sonra, daha yüksek ücretli ve prestiji daha fazla olan hükûmet hizmetlerine, siyasete kaymaktadırlar.

Eğitim seviyesinin yükselmesi ve endüstri tecrübelerinin gelişmesiyle, bu grup ülkelerde endüstri istihdamı kademelerinden dolaysız şekilde gelen sendika liderleri potansiyeli şüphesiz artacaktır. Aynı zamanda politik hedefler üzerinde faaliyetlerini toplamış sendika tipleri yerine ve ona zıt olarak, endüstri işçilerinin ihtiyaç ve menfaatlerini gözeten ve bu tip gayelere yönelmiş, kuvvetli millî sendikaların artması ihtimali de mevcuttur.

Diğer taraftan politik bağımlılıklarını kazanmış ülkelerin çoğunda, sendikalar, iktidar partisi arasında siyasî bağlar kuvvetlenmektedir. Üklenin ekonomik ve sosyol hedeflere ulaşması için gelişme halindeki ülkelerin siyasî liderlerine göre, özellikle Afrika'da sendikalarla hükûmet arasında veya sendikalarla partiler arasında bir ayırım yapmak imkân dahilinde bulunmamaktadır. Gerçekten Afrika ülkelerinde yeni siyasî rejimler köklü bir kuvvet ve iktidara sahip bulunmadıklarından kendilerini destekleyecek grupları daima aramaktadırlar. «Gerçekten bağımsızlık yıllarında bir sendikanın kurulmasına yardım etmiş ve-

ya bu sendika ile o devrede kuvvetli bir işbirliği kurmuş bir Afrikalı siyasî lider için, artık bağımsızlıktan sonra herkesin kendi yolunda gitmesini düşünmek kabul edilemez bir vakıdır. Bu bakımdan bağımsızlıktan sonra da sendikalar millî hareketin bir parçası olmağa devam etmelidir.» Afrika'da siyasî liderler arasında yaygın olan bu düşünüşün sadece Nijerya ve Kongo gibi birkaç ülke önemli bir istisnasını teşkil etmektedir.

Özellikle ekonomi içinde özel sektörün önemli bir role sahip olduğu Malatya'da, veya bölge ve kabile farklarından dolayı siyasî iktidarın daha fazla bölündüğü Nijerya'da sendikalar üzerindeki baskı biraz daha hafiflemektedir. Diğer yandan Hindistan ve Seylan'da ise, siyasî müesseseler daha kuvvetli şekilde tesis edildiği için, sendikalar bağımsızlıklarını daha fazla koruyabilmektedirler. Fakat derece farklarına rağmen, gelişme halindeki ülkelerin hemen hepsinde sendikalar ve endüstri ilişkileri üzerindeki hükümet baskı ve kontrolünün bir ölçüde mevcut olduğunu söylemek yerinde olur. Tunus ve Cezayir'de meselâ sendikalar ülkeyi yöneten hükümet-parti koalisyonuna dahil bulunurken, Gana ve Tanganika'da sendikalar yeniden organize edilerek,

sayıları azaltılmış ve direkt devlet kontrolüne sokulmuş, sendika liderleri devlet tarafından tayin edilen veya tasvip edilen insanlar haline girmiştir. Kenya'da da benzer sistemlerin geçerli olduğu anlaşılmaktadır.

Buna mukabil Lâtin-Amerika'da ve diğer bazı ülkelerde, hükümetler sendikaların potansiyel politik kuvvetlerini dikkate alarak meslekî kuruluşların siyasî faaliyetlerini yasaklayıcı özel kanunlar kabul etmişlerdir. Mısır'da böyle bir sisteme örnek gösterilebilir. Gelişen ülkelerde sendikalar üzerindeki devlet kontrolü, genellikle sendikaların tescil edilmeleri ile ilgili karmaşık mevzuata gerçekleştirilmektedir. Eski İngiliz kolonilerinin hemen hepsinde bu sistem tatbik edildiği gibi, sistemin Lâtin Amerika'da da yaygın olduğu anlaşılmaktadır.

Gelişen ülkelerde sendikaların siyasî bağımsızlıklarını korumaları, siyasî iktidarların baskı ve kontrolünden kurtulabilmelerini sağlamak hususunda, önemli gayretler sarfedilmektedir. Özellikle «Uluslararası Çalışma Örgütü» kabul ettiği tavsiye ve sözleşmelerle veya «Uluslararası Hür İşçi Sendikaları Konfederasyonu» (ICFTU) sarfettiği gayretlerle, gelişen ülkelerde sendika hürriyetinin korunması hususunda önemli çabalar sarfetmektedirler.

**Gökalp'cı değer Ord. Prof. Dr.
Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu
(1902 - 1974)**

Süleyman ARISOY

AİTİ Yüksek Okulu Öğretim Görevlisi

İlimi araştırma metodolojisi dersleri ve buna dayanan uygulamalarında köycülük, kooperatifçilik, folklor gibi memleket yapısına gerekli davalarına kendisini vermiş, öğrencilerini yöneltmiştir.

A — G İ R İ Ş

Erzurum - Tortum'da doğan ve Erzurum, Sivas, Ankara v.s. gibi doğu ve orta anadoluda da çalışan bu büyük öğretmen, teme

linde memleketinin sorunlarını da ima düşünmüş ilim, fikir potasında onları yoğurarak bunlara hâi çaresi arar olmuştur. Yaşam boyu Türk Sosyolojisini kuran ve Ziya Gökalp'le bağdaşan Fındık-

oğlu hoca Türkiyeyi yeniden kuran aydın, düşünür öncülerin içindir.

Türk Sosyoloji tarihinde yüce, öz, gerçek yeri olan F. Fındıkoğlu hoca yeni Türkiye'de Ziya Gökalp'le birlikte anılacak ölümsüz bir kişidir (1). Onu tanıyan ondan feyz, ilim ve ilmî ahlâk ve milliyetçilik alan kişiler ve öğrencileri bundan daima yüceleşen gurur duymaktadırlar (8).

B — HAYATI VE KİŞİLİĞİ :

Ord. Prof. Dr. Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu'nun yaşamı ve kişiliği birçok ilim adamlarına örnek olacak kadar şerefli ve yüksektir. O ilmin ilk kademesinden sonuna kadar daima dürüstlüğü çalışkanlığı ve yüksek meziyetleri ile başarıya ulaşmıştır.

Asıl adı : Ahmet Halil ve doğumu Erzurum, Tortum 1902'dir. İlk öğrenimini Kayseri'de, orta öğrenimini Gelenbevi sultanisinde yapmış, 1920 de Posta Telgraf Mekteb-i Âlisine girerek 1922 de mezun olmuştur. 1922 - 1925 yıllarında Edebiyat Fakültesinde felsefe okumuş, Erzurum, Sivas ve Ankara liselerinde felsefe ve sosyoloji öğretmenliği yapmıştır. 1930 da Fransa'ya gitmiş, Stras-

bourg'ta felsefe okumuş ve 1934'de Edebiyat Fakültesinde içtimaiyat ve ahlâk doçentliğine tayin edilmiştir. Bu görevine başladıkdan sonra Strasburga dönecek (Durkheim ve Ziya Gökalp) konusu üzerinde doktora tezini vermiştir.

Edebiyat Fakültesinde bir süre devam eden bu görevinden sonra, 1937-1940 yılları arasında İktisat Fakültesinde sosyoloji doçentliği yapmıştır. 1941'de İktisat Fakültesi sosyoloji profesörlüğüne seçilmiştir. Sonra Ordinaryus Profesör olan Z. F. Fındıkoğlu, yaş haddinden kürsüsünden emekli oluncaya kadar bu kürsüde kalmıştır (1973). Sonra İstanbul'da (16. 11.1974) ölümü ile Türk İlim Tarihine mal olmuştur. (2)

C — ESERLERİ VE YAZILARI :

Kendisinin başta sosyal konular olmak üzere diğer sosyal ilimlerin kapsamına giren binleri aşan değerli makaleleri, araştırmaları, yazıları vardır. Kendine özgü, rahat çarpıcı, edebîslupta, kafaya ruh ve kalbe aynı şiddetle etki yapan orijinal fikir ve görüşlü bu yazılar ayrıca birer edebî değer taşıyan kalem denemeleri niteliğindedir de.

Yıllarca çıkardığı (İş ve Düşünce) adlı dergisi bugün benzeri az bulunan değerlerde Türk Sosyolojisinin konularını içeren Sosyal Plânlama, politika ve stratejimize yön verecek nadir bir külliyattır. Hele İş ve Düşünce Dergisi'nin özel bazı sayıları bugün kendi kitaplığında bile bulunmayan ilmi mücevher eser ve araştırmacıların ana danışma kaynaklarıdır.

Başlıca eserler şunlardır :

Erzurum şairleri (1927); Be-diyyat (192); Bayburtlu Zihni (1928, Birinci kitap), Zorlara dağlar dayanmaz (1934), Les sociologues Turcs: Ziya Gökalp (Türk sosyologları : Ziya Gökalp) (1935), Ziya Gökalp : Sa vie et sa sociologie (Ziya Gökalp : Hayatı ve sosyolojisi) (1935), Essai sur la transformation du code familial en Turquie (Türkiyede aile düzenini değişimi üzerine deneme) (1935), Le fondement philosophique d'une sociologie de l'action (Bir davranış sosyolojisinin felsefî temeli) (1936), İbnî Haldun'un hukuka ait fikirleri ve tesiri (1939), İbni Haldun (1940, H. Z. Ülken ile birlikte), İctimaiyatta giriş (1944), Hukuk sosyolojisi (1944), Ahlâk tarihi (I, 1945, II ve III, 1936 — 1946), Sosyalizm (I, Eflatun'dan Marx'a kadar, II, Karl Marx, 1949; yeni bas. 1965). İctimaiyat : Sosyal ilimlerde metodo-

loji nazariyeleri (1945), İctimaiyat : Sosyal doktrinler sosyolojisi (1947) Türkiyede kooperatifçilik : Tattbiki sosyoloji denemesi (1953), Kooperasyon sosyolojisi (1967). (2).

D — ZİYA GÖKALP VE Z. F. FINDIKOĞLU :

Felsefî görüşü; çok yönlü ve çağdaş akımlara da klâsikler kadar değer verirdi. En çok üzerinde durduğu Durkheim ve felsefesi olup onun Türkiyed'e kuvvetli ve tek temsilcisi idi.

Doktora tezi (Durkheim ve Ziya Gökalp)ti. Tezine sıkı sıkıya bağlı yürekte inanmış kişi idi. Derslerinde pek sık Ziya Gökalp'ı ele alır onu çeşitli yönlerden açıklayarak değerlendirdi. Çağdaş sosyal oluşturma ve değişmeleride daima Ziya Gökalp açısından felsefî, sosyal ve milliyetçi varyasyonlarına göre yorumlardı.

Hemen hemen Ziya Gökalp'ın adı geçmeyen dersimiz olmazdı. O, memleketimizde Durkheimle, Ziya Gökalp felsefeleri arasında ilk ilişki ve köprüyü kuran tek ilim adamıydı.

Durkheim'in felsefî görüşünde tarihi gidişe yön veren materyal değil, maşeri vicdan ve mefkûredir. Bu millî vicdana millî kütür,

millî ahlâk. millî tarih değerleri yani ma'serî vicdan tezini materyalistlere karşı antitez olarak merkûrevî tezin kurucusu ve savunucu idi. İşte hoca, Durkheim'deki bu ana felsefî görüşle Ziya Gökalpçilik felsefeleri arasındaki ilişki, bağ, paraleliği gayet dürüstlükçe açıklamış ve kurmuştur. Derslerinde bu görüşleri yani anti materyalist felsefeyi milliyetçi olarak bize anlatırdı.

O, nasıl Durheim'e Ziya Gökalp'i bağlamak istemişse, kendisi de çağımıza dek Ziya Gökalp'in bir devamı ve temsilcisi olarak kalmış ve (Millî Türk Sosyolojisi)ni kurarak, hayatı süresince bunu işlemiş ve Türk Ulusunun çeşitli sosyal problemleri üzerinde önemle, ısrarla, ilmî açıdan uzun süre durmuştur. Bize Ziya Gökalp'in koyduğu umdeleri yani Türkçülüğün esaslarını öğretmişti (3).

Bizim için o sanki (başübadel mevt) te Yüce Türk Ziya Gökalp'in ta kendisi idi. Ziya Gökalp onun dolayısıyla bizim pirimizdi. Ziya Gökalp'e ait çalışmalarda mutlaka onun paralelindeki Fındıkoğlu hocasında anılması bu nedenle gereklidir (4).

E — İ. Ü. İKTİSAT FAKÜLTESİNDEKİ KİŞİLİĞİ :

1936 Yılında kurulan İ. Ü. İktisat Fakültesi İkinci Dünya Harbi

içinde, Alman Faşizminin baskısından kaçan çok değerli ilim adamları ile zamanın en değerli ilim. irfan yuvasını teşkil ediyordu. Fakültenin bu altın devrindeki hocalardan biri de Dr. Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu idi : O kurucularından olduğu (İktisat ve İhtimayât Enstitüsü)nün başında yılmak, yorulmak ve dinlenmek bilmeyen bir enerji ile devamlı bir dinamizm içinde idi. Daima okur ve yazardı. Orta boylu, tıknaz, dışadönük (Extroverti) tipte devamlı hareket halinde, enerjik, canlı ve keskin bakışlı (nev'i şahsına münhasır) bir insandı.

Yanında taşıdığı büyük çantası ağızına kadar ve patlarcasına kitaplar kâğıtlar ve çalışma dökümanları ile dolu idi. Sınıfı, devamlı çalıştığı odası ve İktisat Fakültesi Kütüphanesi arasında koşarcasına gider gelir zamanını israf etmeyen dakik bir ilim adamı idi.

Öğrencileri ile ayaküstü konuşmaları bile birer seminer ve açık oturum şeklinde cereyan ederdi. O bir talebesi ile koridorda tesadüfen konuşacak olsa derhal etrafı bir çok öğrencileri ise sarılır onu takdir, saygı hayranlıkla ilgi ile dinlerdi. Çünkü, konuşmasını sade kendi değil öğrencisinin de düşünce ve görüşlerini dinleyen, değer veren bir dialog şeklinde sürdürürdü.

Hegel, augustcomte, Durkheim gibi sosyolojinin büyük devlerinin isimlerini, felsefelerini beleğimize ince bir sanatçı titizliği ile işleyerek bize öğretirdi.

Ateşli, çok güzel konuşan, çok yönlü, daima yeni fikirlere, görüşlere değer veren kudretli bir hatipti. Hitabeti kendine özgü hafızalardan silinemeyen jetsletri, örnekleri ve davranışlar ile sosyoloji ve sosyal ilimler onun anlatışında, ağzında ve dilinde ilmi mytholoji gibi canlı, şekilli olarak ortaya konurdu sanki.

Derslerini kimse kaçırmaz ve can kulağı ile dinlerdik. Bize hiç zor gelmez tümümüz başarı gösterirdik. Çünkü onun dersi hepimizin sevdiği, önemseydiği ve bellediği derslerin başında gelirdi. Tüm hocalarımızın içinde o bize daha yakın, sıcak, alçak gönüllü sanki bir öncü halk adamı idi.

Kalın gözlükleri arkasındaki gözleri açık, çok hareketli ve majik unsuru taşıyan etkileyici nitelikte idi. Bunlarla hepimizi ayrı ayrı takip eder fikirlerinin bilgilerini öğrencilerine gidişini etkisini kontrol ederdi.

Çok sade, bol ve rahat giyinir cepleri kâğıtlar, notlar hatta bazan kitapları ile dolardı. Bu hali ile gezici kitaplık gibi idi.

F — ARAŞTIRMACI İLİM ADAMI Z. F. FINDIKOĞLU

Türk Sosyolojisinin, halkımıza ulaşması konusunda uygulama, deneme ve geniş çapta araştırmalarda bulunmuş bu konuda öğrencilerini teşvik etmiş, yetiştirmiştir. İlim, feyz ve teşvikini görerek onun yönetimi ile başladığım (Deniz ve İçsular Ekonomisi) çalışmalarımı, kazançlarımı kendisine borçluyum. Fakülteden mezun olduktan sonra yaşamının sonuna kadar daima yardımını gördüm ve onun tarafından değerlendirildim yüceltildim.

İlmi araştırma metodoloji dersleri ve buna dayanan uygulamalarında köycülük, kooperatifçilik, folklor gibi memleket yapısına gerekli davalarına kendisini vermiş, öğrencilerini yöneltmiştir. O idael bir (köy babası) idi. Köylerin kalkınması, kooperatifçiliğin gelişmesine çalışmıştı. Yani Türkiye Sosyolojisinin uygulayıcısı olmuştur.

Çeşitli araştırmalara yönelmiş bu alanlardaki çalışmaları ile yetinemeyen daima daha çok eser yazma, araştırma yapma enerji ve istemi içinde idi. Geniş kültüre, hoş göre ve ilmi septisizme sahip okuma, araştırma, tartışma ilmi düşünme ve devamlı mücadelecilik niteliklerini öğrencilerine de aşılamağı ister, eğitim metodunda bunları uy-

guları. Öğrencilerine verdiği araştırma konularında geniş, milliyetçi, ilmî pozitivist, objektif görüş açısından metodolojik değerlendirilmesini isterdi. Üniversite çağına gelinceye dek ilk araştırma tekniklerini ve değerlerini ondan öğrenmiştik.

G — FELSEFİ GÖRÜŞÜ :

Onun milliyetçilik görüşü ve anlayışı geniş kapsamlı ve Türk Halklarına büyük bir Osmanlı İmparatorluğu ve kalıntılarına dayalı gerçekçi, geçerli modern, Tolerançlıdır. Bu görüşünü de Ziya Gökalpe bağlamak mümkündür (5). Fındıkoğlu hoca bir yazısında (çeşitli sebeplerle Türk dünyası parçalanmıştır. Sosyolog, hukukçu, dilci, iktisatçı, tarihçi... Bahis konusu olunca bunları Türkiye'de yetişenler, Türkiye dışında Türk halkları içinde olanlar diye ayırmak gereği duyuyor. Hülâsa tarih ve vukuat makinası dağıtıcı rolünü Türk dünyası üzerinde çok zalimce oynamıştır) (6). şeklinde yorumlamaktadır.

Gerçekte, insanoğlu oluşumundan bu yana (Karnım nerede doryarsa orası vatanımdır - Ubi Bene İbi Patris) demek zorunda kalmış yurdunu, yuvasını terketmiştir. Toplumlar, halklarda böyle, bu nedenle ulusçuluk anlayışında (yurt

kriteri bir yerde zayıflamaktadır. Türk yurdunu bile temele inişte daima farklı yerlerde, kapsam, kavram ve ortamlarda olmuştur. Bunu tarihi, siyasi, ekonomik ve sosyal zorunluklar oluşturmuştur. Sonuçta Türk top'ununun Osmanlı İmparatorluğunda üç kıt'aya ve denizlerine, adalarına yayıldıklarını görmekteyiz.

Fındıkoğlu hocanın felsefî görüşünde onu gerçek değeri, felsefe ve yüzü ile göremiyen bazı kişiler zaman zaman solda ve sağda göerek nitelemek istemişlerdir. Oysaki o tam bir eğitici, araştırmacı olarak ele aldığı konuları kendi felsefî ortamı içinde bütün inceliği, ayrıntıları ve tüm açıklama üstün yeteneği ile ve içtenlikle ortaya koymuştur. Bazılarında paradoksal felsefî görüşe sahip olduğunu ileri sürmüşlerdir.

Sosyalizm ve Karl-Marx üzerinde ilk ciddi, açık, katkısız ve objektif araştırma yaparak bunu (sosyalizm) adlı eserinde ortaya koyan ilim adamıdır.

H — AHLAK YÖNÜNDEN ÖZELLİĞİ :

Ahlâk yönünden faziletli bir öğretmendi, öğrencilerine karşı saygılı, baba şefkati, dürüstlük

gösterirdi. Onlara karşı ima yolu ile dahi olsa, kötü bir sözü, terslemesi olmamıştı. İnsan olarak örnek bir insandı. Onun aleyhinde olan hemen hemen yoktu. Hayırhak kadirşinastı. Gerçek ve kuvvetli bir milliyetçi idi. Uygarlık ve batıllaşma konusundaki düşünce ve davranışları da Gökalp'e paraleldi (7).

İlim adamı olarak, zengin yürekli eli açık, diğergâm, daima veren öğrencisini değerlendirmek ve yüceltmek isteyen bununla mutluluk duyan hasislik, meslekî kıskançlık, kötülük bilmeyen milliyetçi, memleketçi, ateşli gerçek yurtsever, katıksız ilim adamlılığına yakışan üstün meziyetlerle dolu idi.

Özetle, namuslu, şerefli, dürüst, katıksız Türklük mizacına ve mert bir ilim adamlığı yüksek ahlakına sahipti.

İ — SONUÇ :

O, Üniversitede kürsüsünden yaş haddi nedeni ile emekli olduktan sonra arkasında eserlerinden oluşturduğu büyük, zengin bir kitaplığını, temiz bir isim şanlı, şöhretli bir mazi ve kendisini seven, ögen geniş bir öğrenci ordusunu bırakmış olan ender bir gerçek ilim adamıydı.

(VİRTUS JUNXIT MORS NON SEÜARABİT -

FAZİLETLE BİRLİK KURDUK ÖLÜM BİZİ AYIRAMAZ.)

J — BİBLİYOGRAFYA :

- 1 — HALMAN, Talât Sait — Gökalp Kongresi — Hisar Dergisi, No. 131. Kasım, 1974. ANKARA
- 2 — Türkiye Ansiklopedisi, Cilt 16, Fasıkül 125, Sahife 287, Millî Eğitim Basımevi, 1968, ANKARA
- 3 — Ziya Gökalp — Türkçülüğün Esasları — Varlık Yayınları, İSTANBUL, 1970.
- 4 — M. Kaplan, T. Z. Tunaya, S. Mardin — Ziya Gökalp ve Türk Düşüncesi — Milliyet Gazetesi, açık oturum, 27.10.1974, İSTANBUL
- 5 — Ziya Gökalp — Türkçülük Türkiyecilik — Yeni Mecmua C. ., No. 51-4, Temmuz, 1918.
- 6 — ESEMENLİ, Bilgay — Kaybettiğimiz Büyük Sosyolog Prof. Fındıkoğlu — Barış, 4.12.1974
- 7 — TÜRKDOĞAN — Ziya Gökalp'te Uygarlık ve Batıllaşma — Milliyet Gazetesi İSTANBUL, 1974.
- 8 — M. Kaplan, T. Z. Tunaya, Ş. Mardin — Gökalpin Tezleri ve Çağdaş Türk Gerçekleri — Milliyet Gazetesi, Açık Oturum, 3.11.1974, İSTANBUL.

Paul A. Samuelson ile bir görüşme

Çeviri :
Turgay BERKER

«Economic Import»
dergisinden
aktarılmıştır.

İktisadi büyümeyi kısılabiliyoruz, bir anlamda büyümede
durgunluk ayarlayabiliyoruz; fakat aynı anda enflasyonla
karşılaşıyoruz. Bu durum modern sistemin karakterine yer-
leşti. Bütün sorunları çözsek dünyamız sıkıcı olurdu.

Profesör Paul A. Samuelson ile yapılan bu sohbette tanınmış iktisatçı meslekte yeni ufuklar, enflasyon, kalkınmaya ilişkin sorunlar nüfus baskısı, bu gün uluslararası açıdan ilginç görünen çok uluslu şirketler gibi konularda fikirlerini açıklamaktadır.

Profesör Samuelson 1970 yılında iktisat alanında ilk kez Nobel Ödülü alan Amerikan vatandaşı olmuştur. Samuelson 1940 yılından bu yana 'Massachusetts Institute of Technology'de iktisat öğretmektedir. Ayrıca Amerikan İktisatçıları

'Economic Impact' dergisinden aktarılmıştır.

Derneği ve Ekonometri Derneği'nin başkanlıklarını da yapmış bulunmaktadır. Kendisi 24 yabancı dilde üç milyon adet satış yapan ve bütün dünyada iktisat öğretmeni ve öğrencilerince aranan tanınmış, 'Economics' isimli klasik ders kitabını dokuzuncu kez bastırmış bulunmaktadır.

Aşağıda Profesörün görüşleri soru cevap şeklinde sunulmuştur:

S. Dr. Samuelson, tanınmış 'Economics' isimli ders kitabınızın ilki 1948 yılında çıktı. Sonuncusu yani dokuzuncu baskısı ise 1973'de yayınlandı ve birinci nüshanın neredeyse birbuçuk misli uzun. Bu farklılığı yaratan son çeyrek yüzyılın

iktisat alanındaki değişmeler neler olmuştur?

C. Şahsen bu süre zarfında yüzde 50 nisbetinde yeni şeyler öğrendiğimi düşünmek isterim ama bundan emin değilim. Bildiğim bir şey varsa oda yeni bir çok sorunun ortaya çıktığıdır. 1948 tarihli kitabımın ana teması işsizlik başta olmak üzere 1930 yıllarının iktisadi krizi idi. John Maynard Keynes'in katkılarına, özellikle İstihdam, Faiz ve Para Genel Teorisindeki görüşlerine ayrıcalıklı yer verilmişti. Fakat iktisatta sorunlar bir türlü bitmiyor ve gerçekte de öyle oldu, yenileri çıktı. Örneğin, maliyet enflasyonu ve stagflasyon. Bunlar bugün bütün dünyada halkın endişe ettiği ve yeni baskıda ele alınan konular. Son 25 yıl içinde konjonktür hakkında da yeni şeyler öğrendik. Konjonktür geçmişe ait bir şey, müzede fosil değil fakat gerçeği söylemek gerekirse artık kapitalist ülkelerin ortak tecrübeleri olan büyük ekonomik dalgalanmaları yaşamıyoruz. Şimdi bir çok ülkede karma ekonomi revaçta. Maliye politikamız, denk olmayan bütçemiz ve ben okulda iken henüz icad edilmeyen makroekonomi deyimi var. Seneler önce çok yeni olan bu anlayışları günümüzde politikacılar rahatlıkla kullanmakta.

S. Günümüzde sanayileşmiş ülkelerin ortak bir meseleleri daha

var. Enflasyonsuz tam istihdama ulaşma konusu. Bunun gerçekleşme olanakları nerlerdir?

C. Kanımca ekonomilerde yeni bazı hastalıklar var. Örneğin, seneler önce hakkında çok konuşulan otomasyon A.B.D. veya Batı Avrupa ve Japonya için büyük sorunlar doğurmadı ve otomasyonun olumsuz etkileri azalırken diğer bazı yeni sorunlar ortaya çıkmakta. Bugün stagflasyon başımızda. İktisadi büyümeye kısılabiliyoruz, bir anlamda büyümede durgunluk ayarlayabiliyoruz, fakat aynı anda enflasyonla karşılaşyoruz. Bu durum modern sistemin karakteri içine yerleşmiş. Profesyonel iktisatçı olarak mesleğin heyecan ve canlılığının bu ve benzer durumlardan geldiğini ifade etmek isterim. Bütün sorunları çözssek dünyamız sıkıcı olurdu.

Merkezi planlı ekonomiler bile kurtaramıyorlar. Örneğin, Macaristan Polonya veya Çekoslovakya'da benzer meselelerden kendilerini plancılar daha ziyade ademimerkeziyet mekanizmalarına bağlanmağa başlamışlardır. Bu ülkelerde de kapitalist sistemlerdeki bazı sorunların toplam iş ve toplam işgücünün ve pazarda mevcut para ile malın birbirlerini karşılamaması gibi sorunların ortaya çıkması hayret vericidir. Yine Doğu Bloku dışı İsveç ve İsviçre gibi sol ekonomilerde aynı sorunların varlığını hay-

retle görmekteyim. İsviçre daha fazla 'Laissez Faire' uygulayan ülkedir. İsveç ise ortaya yolda bir sosyalist ülkedir. Fakat 25 yıllık bir devreyi ele alırsanız bu farklı ülkelerin fiili büyüme hızlarının aynı olduğunu görürsünüz.

S. Bu çok ilginç. Economics isimli kitabınızın son baskısında yeni bir kavram ortaya koydunuz. 'Net İktisadi Refah' kavramı. Bugüne dek iktisadi defah toplam üretilen mal ve hizmet veya gayri safi milli hasıla ile ölçülmekteydi. Net İktisadi Refah kavramında ise çevre maliyeti, ödenmeyen işgücü değeri gibi normal olarak GSMH'ya dahil edilmeyen unsurlar var. Bu yeni kavram üzerinde açıklama yapmak ister miydiniz?

C. GSMH üretilen mal ve hizmetlerin para ile ölçülen değeridir. İktisatçı olmayanlar bu tarifi yetersiz buluyorlar ve bende profesyonel iktisatçı olarak onları haklı buluyorum.

Örneğin, her hafta birkaç saat çalışmaya ve her yıl daha fazla tatil yapmaya karar versek GSMH'da azalma olacaktır. Fakat işsizlik ve refah seviyesi tersine artacaktır. Bu durum GSMH'da düzeltme gerektirir. Bu düzeltme Net İktisadi Refah (NİR) kavramı sayesinde yapılacaktır. Tek başına büyüme kanser gibi sıhatsızlık işaretli olabilir. Toplumda özenen, refah

seviyesinin artmasıdır. Bu nedenle GSMH'da istihdam durumu dikkate alınarak düzeltme yapılmak gerekir. Düzeltmeyi ev kadınlarının evlerinde yaptıkları karşılığı nakten ödemeyen fakat prodüktif olan çalışmalarını ilâve ederek yaparız. Toplumda olumsuz ve tatsız oluşumlar içinde iktisatın halka karşı efendi değil fakat hizmetkâr olduğu dikkate alınarak gerekli doğrulamalar yapılmalıdır.

Hakikatte özellikle A.B.D. ve Batı Avrupa gibi gelişmiş bölgelerde arzulanan şey net iktisadi büyümedir. Eğer gelişen bir ülkede iseniz iktisadi büyüme hâlâ kritik dönemde olabilir. Diğer yandan günümüzde en önemli hususun, bir çok kimse için ileriye güvenle bakabilme, asude ve rahat bir hayat sürebilme olanaklarının varlığı olduğunda da tartışılmaz gerçek payı yatmaktadır.

S. Gelişen ülkeler ve onların iktisadi büyümeye karşı tutumlarından bahsettiniz. Çevresel korunma ile hızlı iktisadi büyümenin bağdaşma olanakları nelerdir?

C. Dosdoğru konuşmak gerekirse gelişen ülkelerdeki halk bazen örneğin hava kirlenmesinin zenginlerin endişesi olduğunu düşünür. Onlar hayatta kalma çabası içinde olduklarını, ömür sürelerini 35'den 65'e çıkarmağa çalışırken zengin ülkelerin havanın temizliği-

ni ön planlara aldıklarını düşünürler. Filhakika 1972'de Stokholm'da yapılan Birleşmiş Milletler çevre sorunları konferansında gelişen ülkeler bir parça hava kirlenmesine aldırmadıklarını açıklamışlardır. 'Bize biraz sanayi getirin' ana temaları olmuştur. Olması gerekende aslında budur. Eğer bilzer dünya iktisadi büyümesini bugün olduğu yerde dondursak gelişen ülkeler için bu bir felâket olacaktır çünkü oldukları yerde sayacaklardır.

Söylemek istediğim şey büyümeyi kontrol etmek zorunluğunda olduğumuzdur. Büyüme GSMH ile değil net iktisadi refah açısından olmalı ve daha eşit paylaşılmalıdır. Yavaş yavaş gelirimizden dünyanın diğer bölgelerine de aktarma yapmak zorundayız.

S. Bu bizi başka önemli bir konuya getiriyro. Kanımızca dünyamızda artan nüfusa yetebilecek kaynaklar var mıdır?

C. Dünyada herkesin benim gibi altı çocuğu olsa bu mevcut kaynakları zorlama sonucunu yaratacak, kaynak tüketimini ve hava kirlenmesini hızlandıracak ve daha düşük hayat standardında yaşanması sonucunu verecektir. Fakat benim altı çocuğumun her birisi de altı çocuk sahibi olmayacaktır. Nüfus büyümesi konusunda farklı fikirler ortaya çıkıyor. Sıfır nüfus

artması yolundaki eğilim 1973 ortalarından itibaren A.B.D.'de oldukça önem kazanmağa başlamıştır.

S. Fakat uzun dönemde bugünkü sanayi ve nüfus artış hızını devam ettirip aynı zamanda çevremizi aynen koruyabilir miyiz?

C. Kanımca hiç bir şey kaçınılmaz değildir. Bazı ABD şehirlerinde kömür tozu konusunda hava kirlenmesi azaltılmakta. Örneğin, Los Angeles şenri bugünkü kirli haliyle bile eskiden iyi. Fakat bu yeter siz. Çevreyi geliştirme bir ölçüde vergi ve para meselesi.

S. Para ve vergilerden bahsederken kitabınızdan okuduğuma göre ülke içi ve ülkelerarası daha iyi bir gelir dağıtımına taraftarsınız?

C. Evet. Bu milletler için, hem gelişen ve hem de gelişmiş ülkeler milletleri için, bir sorun olmaktadır. Ek olarak az gelişmişleri gelir bareminde yükseltme durumundayız. Gerçekte bu ülkelerin çoğunluğu 19'uncu asır ve 20'inci asır başlarında olduğundan daha iyi durumdalar. Hindistan'da, Latin Amerika'da ve diğer yerlerde halk TV izlemekte, diğer ülkeler halklarının yaşamlarını görmekte ve tarihin yavaş adımlarından hoşnut kalmamaktadır. Şimdilik gelişmiş ve gelişen ülkeler arasındaki farkın hiç değilse aynı kaldığını gör-

mekten memnunum. Sanki hareketlerimiz paralel istikâmette. Fakat bu yeterli değil. Önümüzdeki yıllarda aranın daraltılacağını ümit etmekteyim.

S. Bu aranın kapatılmasında gelişen ülkelere verilmesi gerekli yardımın uluslararası kuruluşlar veya ikili ilişkiler araçlarından hangisi ile verilmesine taraftarsınız?

C. Ben uluslararası kuruluşlara taraftarım. Şimdi ABD doları parite oynaklığı nedeniyle çok kıymetli bir para değil, bu nedenle yardımımızı ona bağlamağa gerek kalmamakta. Ayrıca yardım uluslararası kuruluştan gelirse daha zarif bir davranış olmakta ve bu yoldan itibarımız daha da artmaktadır.

S. Dolardan bahsetmeniz konuyu uluslararası para reformuna getirdi. Ne gibi değişiklikler öngörüyorsunuz?

C. Altın standardından çok uzaktayız. Hiç değilse 1933'den bu yana bu standartta değiliz. Kambiyo kurlarında da daha geniş bir oynaklığa gitmekteyiz. Bretton Woods'da II'inci dünya harbi sonrası kurulan milletlerarası para sistemi büyük bir çalışma olmuştur. Dünyanın bu anlaşmadan büyük ölçüde yararı olmuştur. Uluslararası ticaret hacmi yılda yüzde 8-10 artış kaydetmiştir. Ancak ulus-

lararası kambiyo değişimleri bir yenilik olarak ortaya çıkmıştır. Bu nedenle şimdi kanımca daha oynak para değişimini kabullenen rasyonel bir sisteme gidilmek üzeredir. Nitekim bugün birçok dünya parası dalgalanmağa bırakılmıştır. Uluslararası Para Fonundan SDR Özel Çekme Hakları vasıtasıyla para temini gelişmiş ülkelerin finansman ihtiyaçları açısından kaynak olma durumunu korumaktadır.

S. Dr. Samuelson bu tip yardımların hızlı sanayileşme veya tarımsal kalkınmadan hangisine öncelik verilerek tahsisini uygun bulmaktasınız?

C. Kanımca bu kolay anlaşılır bir şey. Gelişen bir ülkede iseniz genellikle tarımsal ekonominizin önceliği var ve gelir seviyeniz düşükse gelişen ülkelere bakıp onların sanayileşmiş olduğunu görerek kendi kendinize işte kalkınmanın sırrı bu diyorsunuz. Bu görüşte hakikat payı vardır, zira sanayide çalışan işçiler daha fazla ücret almaktadırlar. Fakat esas mesele- nin, ülkenin büyüklüğü ve gelişme seviyesine bağlılığı dikkate alınmaz. Gelişen her ülkenin ilk istediği şey çelik sanayii ve havayollarıdır. Halbuki bu alanlar henüz gelişen ülkelere göre değildir. Tarımsal ekonominin egemen olduğu ülkelerin geri kalmış olduğunun kabul edildiği devirler artık geç-

miştir. ABD., Tayland, Kore gibi ülkelerde tarımın ekonomiye büyük katkısı olduğu bilinmektedir. Bu nedenle meselenin ya tarım ya da sanayi olarak ele alınmaması gerektiğini söylemek isterim. Tarımı geliştirerek, verimliliği artırarak tarımda çalışan iş gücünü azaltmak ve daha sonra bunları sanayie kaydırmak mümkündür. Bilirsiniz zenginler sigara içerler. Fakat bir sigarada siz alır yakarsınız bu sizi zengin yapmaz. Bunun gibi sanayileşme hakkında büyük konuşmak bizi kolayca sanayi ülkesi yapmaz.

S. İlgili bir konuya, çok uluslu şirketler konusuna dönelim. Bu şirketler hızla gelişmektedirler. Onların gelişen ülkelerdeki rollerini nasıl değerlendirirsiniz?

C. Daha önce ekonominin efendi değil hizmetkâr olması gerektiğini söylemiştim. Aynı şey

çok uluslu şirketler için de doğrudur. Her ülke bunları kendi isteği ile kabul etmektedir. Ülkenin hükümeti firmaların çalışma şartlarını saptamakta ve firmalara kabul ettirmektedir. Gelişen ülkenin yabancı, teknik ve sermaye kullanması kendi yararınadır.

S. Günümüzde eğilimlere göre ABD'nin gelecekteki rolünü nasıl değerlendirmektesiniz?

C. Oldukça büyük bir soru. ABD'nin rolü büyük ancak gerçeği de kabul etme durumundayız. Belki ABD biraz daha büyüyecek, daha cömert olacaktır, fakat, bu önemli rolüne rağmen Combridge veya Massochusætles Üniversitelerinden veya Washington D. C.'den birisinin dünyanın diğer ülkeleri için neyin iyi olduğu konusunda karar verme durumu gerilerde kalmış olacaktır.

İhracat Kırmızı Işık Yakıyor*

Turgut KAYAKAN

Ram Ticaret

Genel Müdürü

İhracatta bürokrasinin ağırlığı, ihracatın finansmanı gibi en esaslı bir unsurun yokluğu, tek teşvik olarak vergi iadesi mekanizmasının neredeyse bir ceza yönetimine dönüşmesi, büyük örgütlenmeler gibi sorunların üstesinden gelmek uzun çalışmalara gerek göstermiyor.

İhracatımız eylül sonunda 1.150 milyon doları geçti. Bu 1973 Eylül sonuna göre % 28 dolayında bir yüksekliği gösteriyor.

1973 yılının aynı döneminde erişilen düzeyse 1972 yılına göre % 54'lük bir artış gösteriyordu. Başka bir gözlemse, 1974 başından bu yana aylık ihracat rakamlarında, geçen yıla kıyasla görülen artış hızlarının düşmekte oluşudur. Ocak sonunda, 1973'ün ocak'ından % 53 fazlalık gösteren ihracatımız, eylül ayında ancak % 8'lik bir artış hızı göstermiştir. Haziran ayında % 3 artışa karşılık, Temmuz ve Ağustos ihracat rakamları geçen yılın aynı aylarından miktar olarak

da düşüktür. İhracatımızın yapısal karakteri de henüz sağlıklı bir bünüyü ifade etmemektedir. Sanayi mamülleri payının % 38'in biraz üzerinde bir paya kavuşmuş olması sevindiriciyse de geçicidir; rastlantısal şartların etkisi altındadır Türkiye sanayi mamüllerinde devamlı ve ciddi pazarlara sahip değildir. Bu yöndeki çabalar bilinçli ve bilinçsiz, iç ve dış etkenlerin etkisiyle zayıflamaktadır.

İki yıla yakındır dış pazarlarda talebin süratle artması, petrol krizinin de etkisiyle hızlanan spekülâtif hareketler sonucu, Türkiye'de iç tüketimin üstünde kalan her men her mala istek yaratmış ve o güne kadar fiyat ve kalite stan-

* Milliyet Gazetesinden

dartlarımız ihracatın geliştirilmesinde ciddi engelken bu kez, fazla üzerinde durulmamıştır.

MÜŞTERİ BULMAK ZOR

Sanayi mamüllerinde, birkaç ayrıcalıkla, diyebiliriz ki, Türkiye geniş bir ihracat potansiyeline esasen sahip değildir. İhracat türlü nedenlerle, iç tüketime verilemeyen mallar için dışarıda müşteri aramaktan ibaret bir amaca yöneliktir. Dış piyasalarda devamlı pay almaya yarayacak girişimler, uzun vadeli anlaşmalar yapılamamaktadır. Aksine, müşteriler de mal alımlarını garantiye bağlayacak ciddi ve devamlı satıcılar, ihracatçıları bulma eğilimindedirler. Böyle olunca, zaman zaman ciddi sorunlar ve ihracatta tıkanmalar başgösmesi kaçınılmazdır. Nitekim çimen to ve kereste ihracatında sık sık yasaklamalar konulması, teşvik mevzuatında devamlı değişiklikler uygulanması nedeniyle, şu anda satmak için zorlandığımız büyük stoklar karşısında müşteri bulma sorununu ile karşı karşıyayız. 1 milyon ton çimentoyu nasıl satacağımızı düşünüyoruz. Orman Bakanlığı 3 milyon metreküp kerestenin iç ve dış piyasada satış zorlukları sebebiyle çürüme tehlikesi karşısında bulunduğunu belirtiyor.

Bütün dünyada görülmemiş

düzeğe varan enflasyon, satışlarda tıkanmalara yol açmıştır. Alıcılar mal isteklerinde kuşku ve çekimser bir tutum içine girmişlerdir. Tüketime daraltılmasına gidiyor. Avrupa'da büyük süpermarketler gıda maddeleri stoklarını alışılanın aksine düşük düzeylerde tutuyorlar. Petrokimya, genellikle kimyevi maddelerde fiyatlar düşmektedir.

DÜNYADA DURGUNLUK

İnşaat piyasasındaki durgunluk inşaat kalemlerinde durgun piyasaya şartlarını getirdi. Harcamalarda tasarruf eğilimi otomobil ve dayanıklı tüketim malları satışlarını çok olumsuz etkiliyor. Türkiye'mizde bugünlerde başlayan otomobil ihracat girişimleri Avrupa'daki büyük stokların etkisiyle dış rekabet stoklarını sürerek 4 yıl önceki fiyatlarla ihaleyi almaları karşısında şaşırmıştır.

Türkiye'nin yeni ve istikbal gösteren ihracat ürünlerinden domates salçasında, geçen ihracat sezonuna göre fiyatların % 30-40 düşürülmesine rağmen alıcılar nazlı tutumlarını sürdürüyorlar.

Pamuk ipliği ihracatındaki durum daha dramatiktir. Yeni yatırımlarla bir katına yükseltilecek kapasitede ihracat olanakları devam

ettirilemezse büyük sarsıntılar meydana gelecektir.

TÜRK İHRACATÇILARININ İÇSEL SORUNLARI

Bu ilginç gelişmeler oluşurken, hemen yanımda, canlı alış gücü ile duran Arap pazarlarında esaslı bir yer işgal etme fırsatını da değerlendiremiyoruz. İhracatı, taki, bürokrasimiz düzeleceğine büsbütün ağırlaşıyor. Sanayi mamülü ihracatının kendine özgü sorunları içinde çabalayan ihracatçılar, ithalatıdaki kolaylığa ve düzene gıpta ile bakıyorlar. Siyasi bunalım, ihracatımızın sağlam temellere oturtulmasına yardım edecek şartların sağlanmasında da gecikmelere yol açıyor.

İhracatın finansmanı gibi en esaslı bir unsurun yokluğu büyük boşluk olarak duruyor. İhracat ile bizzat uğraşmayan ufak bir imalatçının o da çok dar ölçüde finansman bulmasının yanında, dış pazarlarda örgütlenmiş 10 milyonların üstünde ihracata erişen bir ihracatçı sermaye şirketinin ucuz ihracat hazırlık kredisi istemi kenara itiliyor.

Halen tek teşvik olarak, esasında dış rekabette eşitlik sağlamaya yönelik tedbir olan vergi iadesi mekanizması, neredeyse bir ceza yöntemi olma yolundadır.

Vergi iadesini bazılarının kötüye kullanma girişimleri, bütün ihracatçıları tahammül edilmez bürokratik baskılar altında ve şaibeli bir tutumda bırakılması için fırsat kabul ediliyor. Halen, büyük ihracat hedeflerine eriştikleri için, ceza olsun diye üç aydır vergi iadesi alamayan ihracatçı sermaye şirketleri var.

İhracatta devamlılığın dış pazarlarda yerleşmek ve büyük örgütlenmelere sahip olmak anlamına geldiği, dış dünyadaki benzeri kuruluşlara rağmen, gözden uzak tutulmak isteniyor.

Bir gerçektir ki, konjonktür değişimlerinde, şartlar iyiye gitti mi, kısıtlayıcı uygulamalar, asgari fiyat tespitleri, vergi iadesi tahditleri süratle uygulandığı halde, şartların kötüye gittiği hallerde gerekli uygulamalara hemen geçilemiyor.

ARAP ÜLKELERİ İYİ PAZAR AMA..

Arap ülkelerinin bazıları ile ihracatçılarımızın temas olanakları son derece zor durumdadır. Resmî yetkililerin iyi niyet ve arzularına rağmen gerekli kolaylıkların sağlanmasında beklenen sürat sağlanamıyor. Halen en yakın komşumuz ve iyi bir pazar niteliğine sahip Irak'a vize almak ihracatçılarımızın en ciddi sorunudur.

Uzun vâdeli ihalelere iştirak etme, proje ve yatırım taahhütlerinde bulunabilmek olanakları yaratılsa ve bürokratik engeller ortadan kaldırılabilir, Türkiye pek çok Arap ülkesinde, önümüzdeki yıl en azından 300-500 milyon dolarlık iş alabilir.

Bunun başka bir anlamı, Türk sanayi mamûllerinin yanında işçi ve mühendis emeğinin de ihracı demektir.

Bütün bu sorunların âcilen üstesinden gelmek uzun çalışmalar da gerek göstermiyor. Yeter ki, ihracatı yönetenler ve uygulayanlar artık aynı lisanı konuşsunlar, sorunlara aynı açıdan baksınlar ve gereken tedbirleri süratle uygulayabilsinler.

Korkarız, 1975 yılında işçi dövizlerimiz de bizi kurtaramayacaktır.

Sayın İktisatlı,

Cemiyet Genel Merkezimiz, kültürel ve sosyal faaliyetlerine katkıda bulunacak ve maddi ihtiyaç içindeki İ.Ü. İktisat Fakültesi öğrencilerine, mezunlarına master, doktora ve doktora sonrası ihtisas çalışması ve araştırması yapmak isteyenlere yardımda bulunmak amacıyla bir dayanışma fonu ve daha ileri Vakıf kurulması teşebbüsünü sizlere duyurur.

Bu husustaki önerilerinizi bekliyoruz.

YÖNETİM KURULU

İ.Ü. İktisat Fakültesi Mezunları Cemiyeti Genel Merkezi'nden

«TÜRK EKONOMİSİNİN DAR BOĞAZLARI VE ÇÖZÜM YOLLARI» konulu yazı yarışması düzenlenmiştir.

1 — Yarışma iktisat fakültesi mezunlarına, İktisat Fakültesi doktor talebelerine ve iktisat fakültesi talebelerine açıktır.

2 — Sınırlı olmıyan yarışmanın yazıları daktilo ile 4 nüsha yazılacaktır ve her nüshaya yazara ait özel tanıtma kodu konacaktır.

3 — Yazıların daha evvelce başka yerlerde yayınlanmamış olması şarttır. Yollanacak yazıların yayın hakları cemiyet genel merkezine ait olup iade olunmayacaktır.

4 — Birinciye 3500 TL., ikinciye 2500 TL., üçüncüye 1000 TL. ödül verilecektir.

5 — Özel tanıtım kodu konulmuş yazıların 30 Nisan 1975 gününe kadar İ. Ü. İktisat Fakültesi Mezunları Cemiyeti Genel Merkezi Galip Dede Cad. No: 48/1 Tünel/İstanbul adresine taahhütlü olarak gönderilecektir.

6 — Yazarlar ad, soyad, adres, öz geçmişlerini, iki adet fotoğraflarını ve yazılarında kullandıkları özel tanıtma kodlarını da ayrı zarfda 1-20 Mayıs 1975 tarihlerinde aynı adrese potalayacaklardır.

7 — Genel Merkez ve Şubeler yönetim kurulları ve denetim kurullarında halen görevli bulunan üyeler yarışmaya katılamazlar.

8 — Jüri neticeleri 25 Mayıs 1975 den sonra açıklayacaktır.

İştirak edeceklerle Genel Merkez Yönetim Kurulu teşekkürlerini sunar.

Enflasyon ve Durgunluk

Ahmet ÖZPINAR

Soruna çözüm yolu olarak getirilecek tedbir, enflasyonu cazip halden çıkaracak ve kötü etkilerini de yok edecek mahiyette olmalıdır. Bu konuda düşünülebilecek tedbir ise endexleme'dir.

A — GİRİŞ :

Bugün hemen bütün Dünya ülkelerinde etkisini sürdüren enflasyon, genel olarak kıt kaynaklara olan yüksek talepten dolayı belirmekte ve arkasından Ekonomide durgunluk -recession- olayı kendini göstermektedir. Enflasyon ve Durgunluk nedeni ile birçok ülkede önce inşaat sektörü % 50'lik bir üretim düşüşü, sonra da sırasıyla otomobil, plastik-kimya, demir-çelik sanayiileri şiddetli düşüşler kaydetmişlerdir.

Bene bütün Dünya ülkelerinde ve Türkiye'de özellikle fiyatlar yönünden ise şu noktalar dikkati çekmektedir :

1. Demir, çelik, pamuk gibi sınai ham maddelerin fiyatları hızla düşmüştür.

2. Buğday, et vb. gıda maddelerinin fiyatları ise hızla yükselmiştir.

3. Petrol, bilindiği gibi bir Dünya sorunu haline gelerek 3-4 misli bir fiyat artışı kaydetmiştir.

Aslında olayın meydana geliş tarzı, bir düşünceye göre şu şekilde olmuştur :

Petroldeki fiyat artışları dolayısıyla büyük gelirler elde eden, ki yaklaşık 80 milyar dolar civarında olduğu söylenmektedir, Arap

Ülkeleri; bu meblağı Batı ülkeleri halkından almışlardır. Arkasından Batı ülkelerinde bir daralma olmuş, çare olarak para arzı arttırılmış ve enflasyon kendini göstermeye başlamıştır. Daha sonra Batı sanayi ülkelerinde hisse senedi piyasası ve sanayi hammadde fiyatları hızla düşmüştür. Tüketim mallarına talep azalmış, durgunluk başlamış, bunun üzerine sınai üretim düşmüş, şirketlerin kârları azalmış ve hisse senet piyasası durgunlaşmıştır.

Görüldüğü gibi paranın iflasi veya para değerinin düşürülmesi olan enflasyon, arkasından ekonomide bir durgunluk yaratmaktadır. Bu durgunluğa, para değerinin düşmesi ve fiyatlarının yükselmesi yol açmaktadır. Burada enflasyon olayına ise, talebin şişkinliği ve maliyet masraflarının artması sebep olmaktadır. Neticede enflasyon, ekonomide bazı noktalar açısından şu şekilde etkili olmaktadır :

1. Gelir dağılımının haksız bir şekilde gelişmesine sebep olup zengini daha zengin, fakiri daha fakir yapmaktadır.

2. Prodüktivite ve kaliteye menfi etkileri dokunarak, onları düşürmektedir.

3. Dış ödemeler dengesinin

sarsılmasına ve ithalat fazlasının oluşmasına sebep olmaktadır.

Bunun yanısıra toplumda ise, şiddetli sosyal gerginlikler yaratmaktadır.

Bugün Dünya'daki Enflasyon hızı durmuştur. Türkiye'deki enflasyonun üzerinde ise dünyadaki enflasyonun etkisi şiddetlidir. Diğer bir ifade ile Türkiye, enflasyon ithal etmiştir. Nitekim 1974'de Türkiye'de dış enflasyon etkisi $1/3$ oranındadır. Ancak etkin sebep olarak kendi ekonomi bünyesinde Emisyon hacminin artışı ve fiyatların yükselişi önemlidir. Fiyatların yükselmesi; hükümet buhranları, siyasi gerginlikler, etkin hükümet kurulamaması ve geçerli tedbirler alınmaması ve bir çok politik nedenler ile meydana gelmektedir. Nitekim 1974'de fiyatlar % 30 oranında artmıştır.

B — TÜRKİYE'DE DURUM :

Öncelikle Türkiye'nin söz konusu 12 ayını şu şekilde sergileyebiliriz :

1974 yılı Türkiye'de sürekli Finansman sıkıntısı mevcut bir yıl olarak geçmiştir. Özellikle Temmuz ayı son'arında başlayan Kıbrıs Barış Harekâtı dolayısıyla yoğunlaşan dış siyasi olaylar da, finans-

man sıkıntısı üzerinde etkin bir rol oynamış ve neticede senet ödemelerinde aksaklıklar görülmüştür. Bunun yanı sıra fiyatlar hızlı bir tempo ile ilerlemiş, harcamalar geride kalmıştır. Tarım ürünlerinde yüksek taban fiyatı tesbiti dolayısıyla, ihracat azalmış ve eldeki stoklar büyümüştür. Elektrik kısıntısı, sanai üretimde olumsuz etkiler yaratmış, ithalatta hızlı gelişmeler görülmüştür. Yurt içinde gizli işsizlik belirginleşmeye başlamış, yurt dışındaki işçiler sayısı ise 550.000 rakamına ulaşmıştır.

Yukarıda sözü edilen taban fiyatları konusunda, tek yönlü davranış ile yüksek tutulan fiyatlar, iki netice doğurmuştur, tarım ürünleri piyasasında :

1. Tarımsal ürünlerin fiyatı sanai hammadde fiyatları şiddetle yükselmiş, dış ülkelerde ise bu tür düştüğü için üreticinin elinde büyük stoklar kalmıştır (Pamuk gibi).

2. İhracat gerilemesi nedeni ile Türkiye'nin dış ticaret açığı büyümüştür .

Kısaca toparlamak gerekirse, kendi bünyesinin özellikleri yanı sıra, Türkiye dış olaylardan iki şekilde etkilenmiştir:

1 — Dış ülkelerdeki enflasyondan etkilenerek, enflasyon ithal etmiştir.

2 — Gene dış ülkelerdeki duraklamadan etkilenerek ihracatı düşmüş, fiyatların artmasından dolayı da ithalatı yükselerek dış ticaret açığı büyümüştür.

C — YATIRIMLAR :

Bugün Türkiye'de Enflasyon ve durgunluk tartışmalarının hemen arkasından, yatırımlardaki gerilemeden söz edilmektedir. Bu fikrin geçerliliği ancak yaklaşık yarı yarıya düşüş gösteren inşaat sektörü için söz konusudur. Ancak Türkiye'de durgunluk olmadığı fikrini benimsemek mümkündür. Zira herşeyden önce fiyat bünyesindeki değişiklik neticesi, talep bünyesinde de bir farklılık olmuştur. Diğer bir ifade ile nisbi fiyat değişikliği söz konusudur. Dayanıklı tüketim mallarındaki fiyat artışları dolayısıyla, kişiler tasarruflarını buralara kaydırmakta ve neticede sermaye piyasası gelişmemektedir.

Yatırımlar konusunda kesin yargıyı, DPT'nin program ve gerçekleşme tahminlerine ilişkin rakamlarına göre vermek mümkündür :

Türkiye Sabit Sermaye Yatırımları Plânı :

(1971 fiyatlarıyla milyon L.)

Kesim	1972	1973	1974	1975	1976	1977
Özel	18.000	18.650	21.110	24.000	27.390	31.490
Kamu	20.400	25.180	28.240	31.530	35.000	38.510
TOPLAM :	38.400	43.830	49.350	55.530	62.390	70.000

Rakamların incelenmesinden de anlaşılacağı gibi yatırımlarda ortalama olarak yıllık artış % 16 civarında planlanmıştır. 49.350 milyon TL. olarak planlanan 1974 gerçekleşmesi ise şu şekildedir :

1974 Fiili Yatırımları
(1971 fiyatlarıyla Milton TL.)

Kesim	Fiili TL.	Prog.'dan fark %
Özel	26.137	+ 23,8
Kamu	23.509	— 16,8
Toplam	49.646	+ 0,6

Görüldüğü gibi özel kesim yatırımları, plan hedeflerinin % 23,8 oranında üzerinde gerçekleşmiş ve 26.137 milyon TL. seviyesine ulaşmıştır. Kamu kesimi ise 23.509 milyon TL. ile hedefin % 16,8 altına düşmüştür. Kamu kesimi yatırımlarındaki bu daralma gerek proje-koordinasyon problemlerinden ve gerekse kamu gelirlerindeki azalmadan ileri gelmiştir.

Özel kesim yatırımları plan hedeflerinin üzerinde oluşurken, sketör dağılımında plan uygulaması gerçekleşmemiş ve bazı sektörlerde yatırımlar yığılmış, örnek olarak Tekstilde bir iplik krizi ortaya çıkmıştır. Nitekim özel kesim yatırımları tarım, imalat sanayii ve ulaştırma sektörlerinde plan tahminlerinin üzerinde, buna karşılık özellikle madencilik ve enerji ile turizm, konut, eğitim ve diğer hizmetler sektörlerinde ise plan tahminlerinin altında gerçekleşmiştir.

Benzer durum Kamu kesimi yatırımlarında da kendini göstermiştir. Şöyle ki gene DPT.'nin tahminlerine göre 1974 yılında yatırım, en çok imalat sanayii'ne yapılarak; özel sektör 11.490 milyon TL. kamu sektörü de 5.666 milyon TL. olmak üzere 17.156 milyon TL. ile gerçekleşmiştir. Gene 1971 fiyatlarıyla kamu ve özel sektör toplamı olarak kesimlere yapılan yatırım tutarları şöyledir :

İmalat sanayii	18.156 Milyon TL.	
Tarım	5.218	»
Madencilik	1.739	»
Konut	7.634	»
Eğitim	1.720	»
Sağlık	472	»
Diğer	2.756	»

D — SONUÇ :

Türkiye'de pratikte fiyatlar, ücretlerden bağımsızdır. Yani fiyatlar önde gitmekte, harcamalar geride kalmaktadır. Enflasyonik baskı, bu noktadan itibaren durgunluğu başlatmaktadır. Arkasından bu durgunluğa çare olmak üzere, siyasi nedenlerle para arzı genişletilmektedir. Neticede «Enflasyon-Durgunluk-Enflasyon» fasit dairesi ortaya çıkmaktadır.

Soruna çözüm yolu olarak getirilecek tedbir, Enflasyonu câzip halden çıkaracak ve kötü etkilerini de yok edecek mahiyette olacaktır. Bu konuda düşünülebilecek tedbir ise Endexleme'dir.

Endexleme, tehir edilmiş-bekleyen ödemeleri enflasyonun göstergesi sayılacak bir ölçü oranında arttırmak ve istikrarlı fiyat seviyesi varmış gibi dönüştürmek-uygulamak yoludur. Veya endeksleme kısaca, nominal değerlerin enflasyon artışına paralel olarak artırılmasıdır. Diğer bir tarife göre ise, para dalgalanmalarından alacaklıları korumak üzere, ana borcun zaman zaman yeni bir değerlendirmeye tabi tutulmasıdır. Uygulaması zordur ancak bugün Finlandiya, Fransa, İsrail'de tatbikata konulmuştur. Endexleme, hükümetler için enflasyonun cazip tarafını ortadan kaldıracak ve devamını önleyecektir. Ayrıca kaynak ve gelir dağılımına çok büyük faydaları olacak, dengesizliği giderecektir.

Ne varki Türkiye'de kesin olarak politik tercihler yapılamadığından dolayı, söz konusu dairenin kırılması, durdurulması veya önleyici bir tedbir alınması çok güç bir problem olarak belirmektedir.

ENFLASYON HERKESİ ETKİLER KAYBEDENLERE DEVLET DE DAHİLDİR

Yazan : Prof. Dr. Fritz NEUMARK

Çeviri : Celâdet MORALİGİL

... Enflasyon çok eski bir olgudur. Ancak bir çok özellikleri değişmeden kalmıştır. Tarihteki enflasyon süreleri birbirinden farklıdır. Fakat özellikle son beş yıl içinde gözlenen para değer kaybı bir çok «kendine özgülükler» arz etmektedir.

Tüm enflasyonların ortak yanı onların parasal bir belirti olduğudur. Onu, yaygın olduğu gibi, genel fiyat yükselmesi olarak tanımlamak, sebebi ve neticeyi karıştırmaktır : Burada «tavuk», aynı zamandaki sosyal hasıla gelişmesi-

ne oranla ölçsüz derecede artan geniş anlamda para tedavülü; «yumurta» da fiyat düzeyi yükselmesi eğilimidir; yoksa bunun ters yönüsü değildir. Milton Friedman'ın öncülüğünü ettiği «Monetaristler» bu ilişkiyi abartmasalardı, haklılardı. Fakat onlar bilindiği gibi, sadece parayı göz önünde tutmuşlardı.

Şunu da söyleyelim ki, birinci derecede paranın etkilemediği fiyat düzeyi yükselmeleri vardır ve bunlar bizim enflasyon anlayışımızla kabili teliftir. Eskiden tarımın egemen olduğu devletlerde

büyük ölçüde kötü mahsulün sebep olduğu durumlar bunlardan sayılır. Günümüzde petrol fiyatının olağanüstü yükselmesi gerçi fiyat düzeyi yükselmesine kuvvetle katkıda bulunmuştur, fakat, hayat standardı masraflarına etki yapan istihlâk vergilerini taşıt araçları tarifelerinin ve benzerlerinin yükseltilmesi ne kadar az enflasyon sebebi olarak kabul olunursa bu da aynı şekilde o kadar az (ek bir) enflasyon sebebi sayılır.

Her enflasyon, ister halkın kasten aldatılması suretiyle veya ister ekonomiyi yürütenlerin tutumları sebebiyle olsun, toplumda ekonomik çıkar çatışmaları oluşturur. Bu çatışmalar enflasyonun sürdürülmesinden yarar sağlayanlar (ve ya öyle sananlar) ve bu sebepten enflasyonla mücadele politikasına karşı çıkanlarla, enflasyondan zarar görenler arasındadır. Bu arada, ikinci grubun net zararları hakkında açık bir fikri olmadığını ve yeteri kadar enflasyona karşı politik açıdan karşı koyamadığını düşünmeliyiz.

En son enflasyon süreçlerinin de yeni olan hususlar şunlardır : 1. Para değeri kayıpları ve işsizlik artık birbirini hariç tutan alternatifler değildir, tersine çok kez elelidirler («Stagflation»); 2. Enflasyon oranları barış zamanlarında bile şimdiye kadar sadece Güney

Amerika ve Asya ülkelerinde tanınan ölçülere ulaşmaktadır; 3. Enflasyon, eskiden, yaklaşan para değeri istikrarı dönemlerinde kesintiye uğrarken günümüzde ekonomik hayatımızın devamlı bir faktörüdür. Öyle ki, eskiden sadece geçici olarak Boom devrelerinde ulaşılan yüzde 6-7 oranları şimdi artık pek de haksız olmayarak bir istikrar politikasının «başarı»sı sayılmaktadır; 4. Enflasyon günümüzde bütün dünyaya yayılmış durumdadır ve Federal Almanya gibi diğer bir çok ülkelerle sıkı ekonomik ve politik bağları olan ülkelerde artık yalnız başına (tamamen) üstesinden gelinemez.

Bununla beraber: Nasıl «şefkat»i önce insanın kendi evine göstermesi gerekirse, fiyat ve istikdam istikrarı çabası da önce herkesin kendi ülkesi içindir. Enflasyon oranı % 8 düzeyine gelince Alman halkında huzursuzluğun başladığı tahmin olunabilir. Çabucak artabilecek hoşnutsuzluk enflasyona karşı duyarlı böyle bir memlekette oldukça erken başlar. Şüphesiz işsizlik geçici ve büyük kısmı itibariyle yapısal nedenlerle de olsa onun taşınabilir sayılabilemesinin sınırları vardır. Nasılsa, yıllardan beri hükümet ve Bundesbank ilk kez ciddi olarak kısıtlama politikasına baş vurdular. Özellikle bunlardan birincisi belki de (ar-

tık) net enflasyon kazançlısı olmadığını anlamış olduğundan bu yola gitti.

Bir çok enflasyonlar, belki de ekseriyeti, devlet tarafından oluşturuldu veya kolaylaştırıldı. Çünkü devlet, savaş giderleri finansmanını veya sarayın ihtişam masraflarını, hükümdarın lüks yapılarının ve benzerlerinin gerektirdiği harcamaları vergiler veyahut da halktan aldığı uzun vadeli borçlar vasıtasıyla karşılayamadığı için, sıkke taşıması veya kâğıt para ihracı suretiyle kaynak temini zorunda kalıyordu. Fakat son on, yirmi sene esnasında devletin enflasyondan yararlandığı ve özellikle hâlâ bugün de yararlanmakta olduğu şüphelidir.

Bu meseleye açık cevap vermek zor olduğu kadar meselenin kendisi de zaten ihtilâfidir. St. Gallen'li profesör Meier'in ekonometrik bir modeli ve Münih İfo Enstitüsünün çalışmaları devletin hali hazırda enflasyondan kârlı olmaktan çok zararlı çıktığını göstermektedir. Buna rağmen Köln'lü iktisatçı Starbatty'nin yeni bir (henüz yayınlanmamış) araştırmasına göre bu sonuç tekrar kısmen şüpheli bir hal almıştır. Brittan geçenlerde («Financial Times» 5.12.74) İngiltere bakımından bir «fiscal starvation»ın, yani enflasyonun

oluşturduğu malî bir net kaybın mevcudiyetini iddia ediyordu.

Mesele karışıktır: Şüphesiz devlet bir yandan fiktif enflasyonist gelirlerin progresif vergilendirilmesinden - özellikle ücret vergisinden - ve, tıpkı özel borçlularda olduğu gibi, borçlarının gerçek değerinin azalmasından brüt kazançlar sağlamakta; diğer taraftan da bazı relatif fiyatların ve gelirlerin değişiklikleriyle bağımlı olarak kamusal masraflardaki yapı değişikliği, devletin, enflasyon kayıplarına uğradığını göstermektedir. Fakat bunu genellemekten kaçınılmalıdır: Meselâ İsviçre'de ücret vergisi tenzili olmadığından (ve müterakkilik Almanya'dakinden çok zayıf olduğundan) orada fiskal «enflasyon kazancı» netice olarak daha azdır; ve Almanya'da kamusal borçlar bilinen sebeplerden diğer ülkelere oranla çok daha düşük olduğundan - Alman borç giderleri, tüm kamusal giderlere nazaran Amerika Birleşik Devletlerindeki takriben yarısına ve İngiltereninkinin yüzde otuzuna baliğ olduğundan - netice olarak Almanya'da enflasyonun oluşturduğu «borçtan kurtulma imkânı» aksine azdır.

Buna rağmen devletin yukarıda sayılmış hususların ilk iki kaleminden brüt kazançları bir haylidir. Fakat şunu ilâve edelim ki, Körner'in Alman vergi sisteminin

gelir elastikliği hakkındaki en yeni İfo yayınına göre, elâstiklik ve bu suretle kısmen reel, kısmen de yalın enflasyonun oluşturduğu vergi fazla gelirleri gelecekte bir hayli düşecektir. Sürmekte olan resesyonun atlatılmasından sonra çok masraflı reformların tekrar «kendi kendini finanse edeceklerini» sananlara, yani vergi yükü artmasından veya mevcut giderlerin zamanla bir kısıtlaması olmadan bu finansmanın olabileceğini sanan herkese, bu bir ihtardır.

Bundan başka devletin brüt kazançları yanında brüt kayıpları da göz önünde tutulmalıdır. Elbette kamusal sahada çalışanların ve malî masrafların artan sayısı enternasyonal bir manzara arz etmektedir. Fakat bazı farklar da göze çarpmaktadır. 1962 ve 1971 arasında kamusal giderler toplamı içinde personel giderlerinin payı Avusturya'da yüzde 22.3'ten 24.4'e, İsveç'te (1964'te) 22.8'den 23'e, buna mukabil Almanya'da - federal bütçede eyalet ve belediyeler bütçelerinden daha fazla olmak üzere - yüzde 19.3'ten 26.3'e yükseldi.

Makul bir antisiklik ve bu suretle de istikrara yönelik malî politikanın tam aksine kamusal yatırımlar hâlâ gelişmekte veya konjonktür dalgalanmalarını kuvvetlendirmektedir. Son zamanlarda

defalarca iddia olunduğu gibi, kısmen enflasyonun kısmen de ekonomik bünyenin oluşturduğu teltif fiyatların değişikliği suretiyle, devletin, bundan zararlı çıkıp çıkmadığı hususu problematiktir. Muhakkak gibi görünen kamusal ücret ve maaşların olağanüstü yükselmesi şu bakımdan esaslı bir faktördü, zira vergi gelirlerinin nispeten oranda yükselmesine rağmen sosyal hasılanın iç kullanımında devletin payı, sabit fiyatlarla, yani reel olarak mühim ölçüde düşmüştü.

Şimdilik çıkarılacak sonuç şu oluyor: Eğer maliye (artık) enflasyondan kazançlı çıkmıyorsa, onun yapacağı şey kendi malî çıkarları için fiilen «enflasyon bilânçosu»nda pozitif bir bakiye meydana getiriyorsa bu sadece fiktif fazla gelirlerin gayri adil müterakki vergilendirilmesinden ve/veya devlet istikrazları alacaklılarının haksız olarak istismar olunmasından neşet edebilir. Her ikisi de adalet ve toplumsal politika mülâhazaları ile enflasyonla savaşılmamasını gerektirir.

Fakat para değeri düşmesi karşısında negatif veya pozitif çıkarları olan özel gruplar vardır ve seçmen olarak hükümeti şu veya bu şekilde bir davranışa zorlayabilirler. Kısa bir ifadeyle net borçlular safi kazanç sağlayan diğer tüm faktörlerin değişmeden kaldığını um-

dukları sürece enflasyona karşı değillerdir. Fakat bilindiği gibi durum böyle değildir. Teşebbüslerin parasal serveti moneter yükümlülüklerine karşı sadece % 40 iken özel ev bütçelerinde yükümlülükler parasal varlığın sadece % 7'sine baliğ olmaktadır. Filhakika özellikle küçük ve bir çok orta servet sahipleri tasarruf mevduatı ve sabit faizi yatırımlar gibi, bilhassa enflasyon tehlikesine maruz yatırımların net alacaklılarıdır. Hatta nispeten «varlıklılar» yani serbest meslek sahipleri de bugün emin bir yaşlılık teminatı için sonucu bilinmez anlaşmalara giriyorlar.

Bugün artık Federal Alman Cumhuriyetinde, 1914 senesine kadar olduğu şekilde, tesirsiz olmayan bir grup meydana getiren «rantiyeler» hemen hemen yoktur. Bu nedenle de tamamen para değeri istikrarı ile ilgili bir toplum katagorisi kaybolmuştur. Fakat günümüzdeki yaşlılık maaşı alanların durumu acaba nasıldır? Bunların kararlı bir enflasyon düşmanı grubu olmamasının sebebi, bir yandan bunların yeteri kadar bilgi sahibi olmamaları, diğer taraftan, 1957 reformundan beri devamlı aktif ücret yükselmeleri ve muntazam emekli maaşı intibaklarıyla 1957 ile 1974 arasında fiyat endeksi 187'e çıktığı halde emekli maaşı endeksinin 348'e çıkmış olmasıdır.

Pek tabii bu meyanda, intibakların gecikmesi nedeniyle dört nala giden enflasyona bağlı olarak başlangıçtaki, emekli maaşlarının aktif ücret düzeyinin ortalama olarak ulaşmak şöyle dursun son 5 yıl % 60'ına yükseltilmesi hedefine içinde bu oranın yüzde 46'dan yüzde 42'nin de daha altına düşmüş olduğu gözden kaçırılmamalıdır.

Ücret maaş alanlarda da durum, adam başına reel gelir, enflasyona rağmen brüt olarak daima fakat aynı ölçüde olmaksızın arttıkça, benzer nitelikteydi. Ancak bir, iki sene önce sendikalar, enflasyonun oluşturduğu «soğuk vergi müterakkiliği» nin nominal ücret artışlarının büyük kısmını yuttuğunu farkına vardılar; münferit vakalarda yüksek orta gelirlerde emre amade gelirin reel olarak hafifçe düşüşü saptanmıştı. Çünkü vergi müterakkiliği yanında, orta sınıf düşmanı olan ve bir çok serbest meslek erbabını da etkileyen, vergi avantajlarını enflasyona çok geç intibak ettirilen gelir sınırlarında bağlamak hususu bir külfet olarak tesir yapıyordu. Burada mali politikanın bölüşüm etkisi, enflasyon nedeniyle artarak resmî servet dağılımı politikasına ters düşmektedir.

Bir yere bağımlı olarak çalışanlar ekonomik gelişme esnasın-

da tedricen sözü edilebilecek bir servet edinseler bile bu servetin varidatı, onların çalışmaları sonucu elde etmekte oldukları sürekli gelirin yanında sadece mütevazî bir rol oynamaktadır. Bu gibiler, sürüp giden bir enflasyonun onların faaliyetlerini ve reel emre amade gelirlerini uzun vadede tehlikeye düşürdüğünü anladıktan sonradır ki Federal Alman Hükümetinin ve Bundesbankın istikrar politikası çabalarının değerini takdir edeceklerdir. Diğer ülkelerden farklı olarak Almanya'da bu düşüncenin yavaş yavaş güçlenmekte olduğu görülmektedir.

Ara sıra enflasyon için yerinde bir ifadeyle «the great social mollifier» yani sosyal problemlere

karşı büyük bigâne, denir. Gerçekten enflasyon - daima mevcut olan toplumsal gelir dağılımı ihtilâfını daha da muğlaklaştırır. Kaldı ki, devamlı olarak bu türlü «gizleme politikası» gerçekleştirilemez. Bunun başarıldığı kabul olunsa bile, pek tabii bu gerçek bir demokrasiye yakışmaz. En yeni para teorisi haklı olarak enflasyonun aynı zamanda ekonomik ve politik - sosyal olgu olduğu noktasından hareket etmektedir. Bir enflasyonun tehlikelerini tamamen idrak eden ve bu nedenle de enerjik olarak mücadeleye kadar veren güçlü bir hükümet de ancak kısa vadeli sınıf çıkarlarından vaz geçebilen güçlerin kendisini destekleyeceğini ümit edebilirse, bundan başarılı çıkabilir.

A. Birleşik Devletlerinde Tüketicinin Korunması Hareketlerinin Gelişimi

Çeviren : Dündar MURATOĞLU

Merkez Bankası Teftiş
Kurulu Başkanı

Amerika da, merkezi yönetimde olduğu kadar anti-tröst yasalardan kurtulmak istemeyen sanayide de mevcut bulunan ademi merkeziyetçilik, mahalli veya bölgesel tüketici gruplaşmalarının çalışmalarında başarı kazanmalarına imkân vermiştir.

A. Birleşik Devletlerinde hem sanayi, hem de devlet kendi yönlerinden müşterek bir tüketicilik şuurunun gelişmesine yardımcı olmağa çalışmışlardır. Bunun için de sanayiciler ve tüccarlar, halkın şikâyet ve tavsiyelerini dinleyen ve bunları dostlukla halletmek için, halkla ilişkilerde etkili hizmet büroları vücuda getirmişlerdir. Devlet, komünler, Federal Hükümet, hepsi tüketici- vatandaşın menfaatlerini himaye etmekle meşgul olan Besin ve İlâç Yönetim Dairesi, Sağlık ve Yerleşme Bakanlığı, Çevre Korunması İşleri Dairesi v.b. teşekküller vasıtasıyla bu amaca erişmeğe çalışmaktadırlar. Halen A. Birleşik Devletlerinde tüketiciler adına konuşmaya yetkili 200 den fazla resmi kuruluş bulunduğu bilinmektedir. Bu arada, ekserisi tüketim ve çevre sorunları ile ilgili bölümler kurmuş ve tüketicilerin korunması konusu öğrenciler için bir tür fiili çalışma haline gelmiş bulunan birçok üniversitelerin varolduğunu da unutmamalıdır.

Bundan başka, asıl tüketici birlikleri mevcuttur : Bunların arasında ilk ayırım, genellikle Washington tarafından temsil edilen «ulusal» teşkilâtlarla mahalli kümeler arasında kendini göster-

mektedir. Çoğu kez, ulusal birlikler sadece federal merkezde bulunmakta olup bunların mahalli temsilcilikleri mevcut değildir. Hemen hemen daima bu yersel komiteler mahalli bir zaruret sebebiyle ortaya çıkmışlardır, zaman zaman mahalli otoritelerle karşı karşıya gelmektedirler ve diğer benzeri gruplarla ne işbirliği yapmayı düşünmekte, ne de buna imkânları elvermektedir.

Ulusal Örgütler Hâlâ İnandırıcı Durumda Mıdır?

«Ulusal» birliklerin başlıca faaliyet alanı, bir yandan tüketicilerin eğitimini, diğer yünden de, Kongre üyelerine «lobbying» baskı kampanyası yapmak suretiyle dolaylı yoldan mevzuatta reformu sağlamaktır. Bu birlikler daha ziyade orta ve yüksek tabakalardan üye kabul etmekte ve üyelerinden mali yükümlülükten başka bir şey talebinde bulunmamaktadır. Bu örgütlerden üçü misal olmak üzere aşağıda belirtilmiştir :

— **Tüketiciler Birliği** (Consumers' Union) : Sosyal bir çatışma sonucu meydana gelen bu birlik tüketiciliğin ilk uyanışına tanıklık etmektedir, zira söz konusu birlik inceleme ve araştırma grubu halinden «birlik», yani tüketiciler sendikası şekline dönüşmüş-

tür. Fakat bu şuurlaşma bir noktada duraklamışa benzemektedir, çünkü «Consumer Reports» (Tüketici Haberleri) adlı dergide onun faaliyeti hakkında yalnızca yaptığı karşılaştırmalı testler yayımlanmıştır. Ancak bu testlerin konusu eşyalar otomobiller, müzik dolapları v.b. gibi şeylerdir ve gördüğü şekilde, daha çok geçimi yerinde olan bir halk kütlesine hitap etmektedir.

— **Tüketici Çıkarları Konusunda Amerikan Danışma Kurulu** (American Council on Consumer Interests) : Bu birlik, tüketicilerin eğitimi konusunda olduğu gibi, tüketimle mesleki olarak ilgilenenlerden, federal işlerde vazifeli memurlardan, öğretmenlerden, halkla ilişkilerde görevli bulunanlardan ve tüketiciler birliği mümessilerinden dağılmış olanları tekrar biraraya getirmektedir. Söz konusu birlik aylık bir bültende, tüketimle ilgili yapıtların bibliyografyasını ve çeşitli çalışmalarını yayımlamakta, kanun metinlerini tahlil etmekte, tüketicilerin hakları mevzuunda tavsiyelerde bulunmaktadır. (Örneğin, haberleşme ile satış yapan teşebbüslere karşı). Burada bir tür başvuru kaynağı merkezi söz konusu olmaktadır.

— **Vatandaşlar Genel Birliği** (Public Citizen, Inc.) : Tüketici

menfaatlerinin korunması hususunda en fazla tanınan bu birlik olmakla beraber o da tek değildir (diğer önemli bir grup da Amerika Tüketim Federasyonu'dur (Consumer Federation of America). Bu federasyonun başlıca faaliyeti, tüketicilerin korunması kesimindeki yasal uygulamaya göz kulak olmak veya yetersiz veya halkın menfaatine aykırı bulunduğu kanaat getirilen kanunların değiştirilmesine teşebbüs etmekten ibarettir. Vatandaşlar Genel Birliği'nin üç esas görevi vardır. O, önce şunu göstermek istemektedir ki vatandaşlar, daha fazla adalet, özgürlük ve demokrasi sağlamak için daima bir şeyler yapabilirler. İkincisi o, milyonlarca Amerikalıya, eğer kendileri vatandaşlık tekniğini öğrenmeğe ve bir süre için bir fikir uğruna mücadele etmeğe hazırsalar, mahalli seviyede, devlet veya hükümet düzeyinde birçok sorunları çözebileceklerini göstermek istemektedir. Üçüncüsü, söz konusu birlik, zihniyetin yeni bir iyimserlik kazanmasına yardımcı olmayı arzu etmektedir.

Vatandaşlar Genel Birliği, sağlık, uyumsuzlukların düzenlenmesi, maliye, yaşlı kimseler, parlamentonun kontrolü ve umumi menfaatle alakalı faaliyet kesimlerinden olmak üzere, altı çalışma grubundan teşekkül etmektedir. Birliğin

üyelerinden alınan 15'er \$'lık yıllık aidat sayesinde, birliğin çeşitli uzman ve avukatlarının ücretleri ödenmekte ve bu gruplar dosyalar hazırlamakta, parlamento komisyonları önünde tanıklık yapmakta, dilekçeleri dolaştırmakta, senatör ve millet vekillerini etkilemeğe çalışmaktadırlar. Böylece birliğin Kongre'yi mürakabe eden komitesi, parlamenterlerin oyları, bunların politik tutum ve davranışları hususunda raporlar yayımlamaktadır ve bu raporların Washington'da temsilcileri bulunmayan bütün yersel ve bölgesel gazetelere dağıtımı için bir de basın ajansı vücuda getirmiştir.

Mahalli Örgütlerin Gelişmesi .

Filadelfiya'daki Tüketici Eğitimi ve Korunması Birliği (Consumer Education and Protection Association) komitesi, zencilerle çok az gelire sahip kimseleri yeniden kümelendirmeği ve bunları, üye komiteler vasıtasıyla, Pensilvanya ile diğer dört veya beş eyalete yerleştirmeyi başarmıştır. Tüketicilerin, uzmanlarca kaleme alınan yayımlardan ziyade aylık olarak yapılan toplantılarla eğitilmeleri tercih edilmektedir.

Sendikalarla ortaklaşa hareketleri organize etmek daha çok mahalli seviyede mümkün olmaktadır.

Keza, 1973 nisanındaki et boykotu gibi girişimlerin dahi, mahalli seviyede başlayarak büyüyüp ulusal bir genişlik kazanması mümkündür. Ayrıca şehrin muhtelif semtlerinde besin maddeleri satan kooperatiflerin de kurulması kabildir. Bunlar ülkenin bir bölgesinden diğerine farklı biçimler ve büyükler arz edebilir, fakat kısa bir süre önce yapılmış olan bir anket memlekette, gıda maddelerinin toptan fiyatına satın alınmasına olanak sağlayan ve sonuçta aylık bütçelerde tasarruf temin eden kümeleşmelerin 3.000 de fazla bulunduğunu ortaya koymuştur. Bazan bu kooperatiflerin satış dükkânları dahi bulunmamaktadır, haftada bir gün, üyelerden oluşan bir ekip ortakların siparişlerini satın almakta ve bunları o çevrede oturanlardan birinin evinde, öğleden sonra dağıtmaktadır.

Bundan başka sanayicilerin de, Daha İyi İş Bürosu (Better Business Bureau) adında ve aşağı yukarı elli yıl önce kurulmuş bir birlikleri mevcuttur. Bu teşekkül, mamullerin vasıflarını ve ticari muamelelerde dürüstlüğü teminata bağlayan bir mesleki kuralı kabul ettirmeğe çalışmaktadır. Fakat bu birlik Amerikalı fabrikatör ve dağıtıcıların çok az bir bölümünü bir araya getirebilmiştir.

Amerika'da, merkezi yönetim de olduğu kadar antitröst yasalar

dan kurtulmak istemeyen sanayide de mevcut bulunan ademi merkeziyetçilik, mahalli veya bölgesel tüketici gruplaşmalarının çalışmalarında başarı kazanmalarına imkân vermiştir. Nitekim, örneğin Oregon'da Çevre Kirlenmesine Karşı Olan Ev Kadınları (Housewives against pollution) adında bir komite, devlet yasasıyla zayıf olan ambalajlarda içilecek şeyler satılmasını yasaklatmıştır. Bu meşrubatı şişelere dolduran Oregon'lu işletmeler buna boyun eğmek zorunda kalmışlardır, fakat komşu eyalet Kaliforniya'da Coca-Cola'nın mamullerini madeni veya kullanıldıktan sonra atılan şişelerde satmağa devam etmesi önlenememiştir.

Bu ademi merkeziyetçilik sanayicilere ve tacirlere, örneğin bilgi veren etiketleme veya tek fiatın ilânı gibi hususlarda, federal kanunların tam olarak uygulanmasından kaçınmak imkânını vermektedir. İdare, yasalara gereği gibi uyulup uyulmadığını etkili bir biçimde kontrol edememektedir; nitekim sadece NewYork şehrinde Besin ve İlâç Yönetim Dairesi müfettişlerinin mürakabe ile mükellef bulundukları müesseselere en fazla yedi yılda bir keire gidebildikleri hesap edilmiştir. Acaba bu görevli memurların adedini yedi katına çıkarmak mı, yok-

sa bu kontrol işini tüketici komitelerine bırakmak mı daha iyi olur?

Hazırlanmakta olan yeni bir yasa tüketicilere müştereken adalete başvurarak dava açmaları olanağını sağlamaktadır ki kuşkusuz bu sayede mahalli örgütlerin

hareket imkânlarının artırılması ve fabrikatörlerin daha titiz olmağa teşvik edilmesi mümkün bulunacaktır. Zira birçok misaller şunu göstermiştir ki ortaklaşa yapılan şikâyetler suçlu veya kusurlu sanayici yahut tacirler bakımından çok daha masraflı bir sonuç doğurmaktadır.

DİKKAT!...

GELENEKSEL 22 NİSAN İKTİSATLILAR BAHAR BALOSU BU YIL BEBEK BELEDİYE GAZİNOSUNDA YAPILACAKTIR.

DÂVETİYELER CEMİYET GENEL MERKEZİNDEN TEMİN EDİLEBİLİR.

TEL : 44 04 36 — 49 89 03 — 44 48 63

probleminiz
boru veya boruprofil ise

BORUSAN

bol esidi , üstün kalitesi
ve teknik servisi ile
hizmetinizde

BORUSAN

BORU SANAYİİ ANONİM ŞİRKETİ

İSTANBUL

1958

Merkez : Meclisi Mebusan Cad.No:325 Kat:1 Salıpazarı -İstanbul Tel;44 74 80 (5Hat)

ARSLAN

tek

veya

BLOK

•yapı

•ates tuğlası

ates harçları

izolasyon tuğlası

EYÜP — İSTANBUL

Feb. 23 22 10

Mz. 44 30 40

“ev”limisiniz ?

Güzel dekore edilmiş, sizi mesut eden, sıcak bir eve mi sahipsiniz ?

O halde, evinizi kışın karından, ilkbaharın rüzgârından, yazın güneşinden, sonbaharın yağmurundan, koruyunuz. Bu koruma işini CBS Akrolit Dış Cephe Kaplama Boyası en mükemmel şekilde yerine getirecektir. CBS Akrolit Saf Akrilik Dış Cephe Kaplama Boyası

evinizin dış cephesini
bir zırh gibi sarıp
dış tesirlerden
korur.

Üstelik birbirinden cana yakın renkleriyle evinizin dış görünüşüne göz alıcı bir güzellik getirir.

ÇBS dev Alman Kimya kompleksi BASF (Badische Anilin und Soda Fabrik A.G.)'ın özel formülleriyle Türkiye'de ÇBS Boya-Kimya fabrikalarında imal olunmaktadır.

Evinizi ÇBS Akrolit sarsın.

Eviniz kara, yağmura,
güneşe, rüzgâra
karşı yıllarca
korunsun.

CBS Akrolit®
dış cephe kaplama boyası

ÇBS BOYA-KİMYA SANAYİ ve TİCARETİ A.Ş.
Karaköy Kardeşim Sok. 44/3 İstanbul Tel: 49 67 10

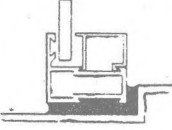

• pazarlama ve piyasa araştırmaları
• gazete • televizyon • radyo reklamları
• matbaacılık • fuarcılık • grafik •

• cağaloğlu yokuşu 39 kat 5 istanbul

272606 • 266524

CEKOMASTİK

metal doğrama
montajında

liman ve baraj
inşaatlarında

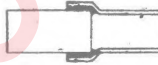
ahşap doğrama
montajında

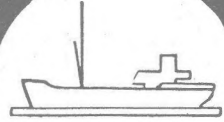
dilatasyon
dolgularında

ELASTİKİ
YAPISTIRICI
SIZDIRMAZ
İZOLATÖR

SANAYİ MACUNU

boru kalafatlarında

gemi inşaatlarında

ÇUHADARÖRLÜ ALÜMİNYUM DOĞRAMA FABRİKASI
CEKO KİMYA TESİSLERİ
Hürriyet Mah. Bengü Sok. No 29 Şişli İSTANBUL
tel. 46 20 38 - 39

otomontaj
sanayiinde

catı ve cephe
kaplamalarında

CEKO

**Dergimizi
Yaşatmak için
Lütfen
Yazı Gönderiniz
ve
ilân Teminine
Çalışınız.**

İKTİSAT
DERGİSİ

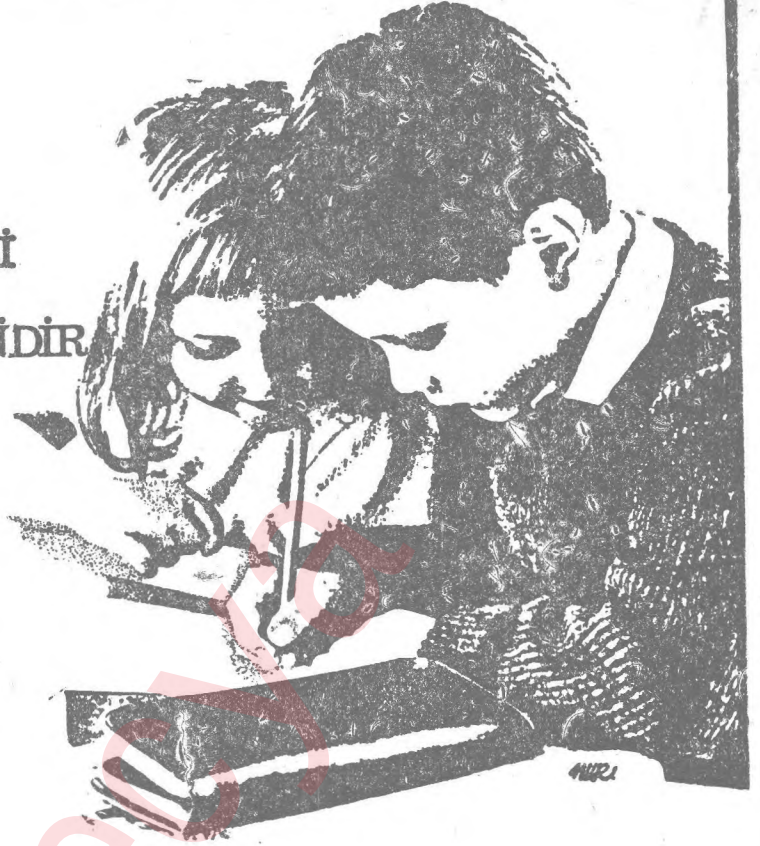
HAAG

(Basın

ŞARAP
SANAYİNDE
KALİTE ve NEFASET
ÖRNEĞİNİ YINE
TEKEL
SUNAR

BUGÜNÜN
KÜÇÜKLERİ
YARININ
BÜYÜKLERİDİR

ÇOCUKLARINIZI
TASARRUFA
ALISTIRINIZ

T.C.ZİRAAT BANKASI